

analys NORDEN

Analys Norden ger djupare insikt i de nordiska ländernas politiska liv. I denna specialutgåva finner du artiklar från det senaste årets temanummer av Analys Norden.

Nordisk samarbeid om sikkerhets- og utenrikspolitikk?

Betraktninger omkring rapporten til Thorvald Stoltenberg

Af Sverre Jervel

9. februar 2009 kan bli en merkedag i historien om det nordiske samarbeidet. Da overleverte Thorvald Stoltenberg sin rapport om nordisk utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid til de fem nordiske utenriksministrene.

Det er i seg selv interessant at det legges fram konkrete forslag til hvorledes det nordiske samarbeidet kan utvides i tiårene framover. Det er lenge siden sist. I løpet av de siste to tiårene har det knapt kommet noe politisk initiativ for å styrke det nordiske samarbeidet – det nordiske samarbeidet har vært på defensiven. EU er i dag det viktigste nordiske samarbeidsforumet, og det har naturlig nok ført til at krefter er sugd ut av det tradisjonelle nordisk samarbeidet. Det ble særlig tydelig etter at Finland og Sverige ble medlemmer av EU i 1995. Har vi nå nådd et punkt der politisk oppmerksomhet igjen rettes mot det nordiske samarbeidet?

I juni 2008 anmodet de nordiske utenriksministre Thorvald Stoltenberg, tidligere norsk forsvars- og utenriksminister, om å utarbeide en rapport om nordisk utenriks- og sikkerhetspo-

litisk samarbeid. De ba om konkrete forslag til hvordan samarbeidet kan utvikles på disse feltene, og de ønsket spenstighet, visjoner og vyer.

Fornyhet interesse for samarbeid

Dette oppdraget er interessant av to grunner. For det første rettes oppmerksomhet nå nettopp mot de feltene der nordisk samarbeid var tabu under den kalde krigen. Da kunne man ikke tale om nordisk forsvars- eller sikkerhets-samarbeid. For det andre ser det ut til at oppdraget kommer i en tid hvor det i alle landene er en fornyet interesse for nordisk samarbeid og hvor det åpner seg helt nye samarbeidsmuligheter.

Thorvald Stoltenberg overrakte de fem utenriksministre en kort rapport på 33 sider med konkrete forslag som utenriksministrene kan ta stilling til på det nordiske utenriksministermøtet i Reykjavik 9. juni 2009. Rapporten innholdt ingen utenrikspolitisk redegjørelse eller akademisk analyse.

De fleste av forslagene var prosessorienterte. Det var altså ikke bare forslag om å iverksette enkelttiltak, men like mye forslag som kunne starte stør-

re prosesser. Dermed kan forslagene legge føringer for et nytt samarbeid som kan strekke seg mange tiår fram i tid, dersom utenriksministrene og det politiske miljøet i Norden ønsker det. Og dersom Nordens omgivelser og utviklingen ellers åpner for det.

Forslagene til Stoltenberg er inklusive i den forstand at de er åpne for alle de nordiske landene. Samtidig er de utformet slik at to eller flere nordiske land kan iverksette dem, og at øvrige nordiske land kan slutte seg til når de finner tiden moden.

Er det sannsynlig at rapporten til Stoltenberg vil føre til et nytt nordisk samarbeid?

Det er grunn til å være nøktern. De nordiske landene har ingen god tradisjon når det gjelder utenriks- og sikkerhetspolitisk samarbeid. Forhandlingene om et nordisk forsvarsforbund i 1948/49 brøt sammen, og i stedet fikk vi et Norden som ble delt sikkerhetspolitisk. Det samme skjedde med Nordøkeforhandlingene i 1970, og etter hvert fikk vi et splittet Norden med tre land i EU og to utenfor.

at Norden de siste 150 årene har vært utsatt for en dragning fra tre ytre maktsentra. I vest utgjorde Storbritannia og senere USA et slikt maktsentrum. I sør hadde vi det europeiske kontinentet, og da særlig Tyskland, og i øst hadde vi Russland. Disse sentraene virker ulikt på de forskjellige nordiske landene.

Det kan se ut som om det er et mønster i måten Norden reagerer på i forhold til disse ytre sentra: I tider med mildt press trekker de nordiske landene gjerne sammen. Men dersom det ytre presset eller den ytre dragningen øker utover et visst punkt, ser det ut som om de nordiske landene har en tendens til å gå hver sin vei. Dette så man under krigen mellom Preussen og Danmark i 1864, under vinterkrigen mellom Finland og Sovjet og i forholdet til Hitler-Tyskland. Det samme fenomenet møtte man under forhandlingene om et nordisk forsvarsforbund i 1948. Det ser også ut til at EU har virket på samme måte. EU hadde først stor tiltrekning på Danmark, senere på Finland og Sverige og nå på Island. De ytre kreftene har altså splittet Norden hvis de har vært sterke nok.

Sterkere samarbeid i Norden?

Vil man nå bare oppleve at historien gjentar seg, eller kan forslagene i Stoltenberg-rapporten føre til et nytt og sterkere samarbeid i Norden?

Jeg tror rapporten vil føre til et sterkere nordisk samarbeid. Det henger sammen med at rapporten kan trekke på en sterk nordisk bevissthet i alle de nordiske hovedstedene samtidig som den bygger på en nøkternhet når det gjelder de sikkerhetspolitiske begrensningene.

Rapporten understreker at forslagene må gjennomføres innenfor de eksisterende sikkerhetspolitiske regimene. Forslagene forutsetter med andre ord at dansk, islandsk og norsk NATO-medlemskap ligger fast og at Finlands og Sveriges alliansefrihet/nøytralitet ikke blir berørt. ►

Analys Norden ges i samband med sessionen ut i en tryckt version – annars kommer Analys Norden varje månad i din e-post. Är du inte redan prenumerant har du chansen att bli det nu.

analysnorden.org

Det kan være interessant å se litt nærmere på noen av de 13 forslagene. I rapporten er det to viktige forslag som begge har en sterk prosesskarakter. Det gjelder forslaget om at de nordiske landene skal ta et særlig ansvar for luftovervåkingen over Island og forslaget om et nordisk sivilt havovervåkingsregime.

Forslaget om at de nordiske landene sammen overtar mer av ansvaret for luftovervåkingen over Island er nytenkende og utfordrende. I dag er det en NATO-ordning for luftovervåking over Island der medlemslandene kan velge å ta ansvar for en periode ("slot"). I praksis betyr det at det enkelte land tilbyr seg å drive luftovervåking og luftpatuljering i islandsk luftrom noen uker hvert år.

I første omgang kan de nordiske landene sende personell til Keflavik-basen og delta i den faste øvelsen "Northern Viking" som islendingene leder. I neste omgang kan de gå sammen om å dekke en periode i det eksisterende luftpatuljeringsopplegget. En mulighet er at Danmark og Norge går sammen om en nordisk periode i 2011, og at Finland og Sverige inviteres til å delta.

Dersom man får til en slik nordisk ordning over Island, kan det ifølge rapporten bli begynnelsen på en utvikling der de nordiske landene gradvis tar et større ansvar for overvåkingen av nordisk luftrom i sin alminnelighet.

Forslaget om å etablere et nordisk system for sivil havovervåking er mindre komplisert politisk sett fordi det

ikke berører militære strukturer. Men også dette forslaget fordrer en vilje til å innpasse det enkelte lands innsats i en større struktur.

Dersom forslaget om et overvåkingsystem i de nordlige havområdene (Barents Watch) og i Østersjøen (BalticWatch) blir iverksatt, kan det bli innledningen på en utvikling der de nordiske landene tar et større ansvar for overvåkingen av de nordiske hav-

til å redusere størrelsen på enhetene. Landene vil i en slik utvikling risikere at enhetene blir så små at de til slutt kommer under en kritisk masse og at det ikke lenger er noen hensikt å opprettholde dem.

Små land vil altså lett stå foran valget om å samarbeide med andre land eller gi opp ambisjonen om å ha et moderne forsvar. Uten et forsvarssamarbeid mellom mindre og mellomstore land kan

Stoltenberg bygger på et moderne bredt sikkerhetsbegrep når han går inn for et nordisk samarbeid om samfunnssikkerhet.

områdene. Blir dette fulgt opp av forslaget om å skyte opp nordiske satellitter i 2020, får de nordiske landene nye felles instrumenter for overvåkingen i de nordiske farvannene.

Forsvarssamarbeid

Stoltenberg kommer med flere forslag om styrket forsvarssamarbeid. Her følger rapporten opp en tenkning som ble lansert i den såkalte mulighetsrapporten fra de finske, norske og svenske forsvarssjefene i 2008. Bak denne rapporten lå et enkelt resonnement: Moderne forsvarsteknologi er så kostbar at små land har få muligheter til å følge med i utviklingen. De kan selvsagt velge å bruke større ressurser på ny teknologi, men vil da samtidig bli tvunget

man få et Europa der bare land som Frankrike, Russland, Storbritannia og Tyskland har moderne forsvar.

Stoltenberg følger opp rapporten fra forsvarssjefene og løfter flere av forslagene deres opp på et politisk nivå. Det gjelder forslagene om et nordisk samarbeid om militære anskaffelser, samarbeid om øvelser og militær utdanning, utvikling av en nordisk løftekapasitet og en nordisk sanitetsenhet. I tillegg legger han fram forslaget om at det skal etableres en egen nordisk amfibisk enhet med utgangspunkt i det finsk-svenske amfibiske samarbeidet.

Stoltenberg bygger på et moderne bredt sikkerhetsbegrep når han går inn for et nordisk samarbeid om samfunnsikkerhet. Her foreslår han et nordisk

kompetansenettverk mot dataangrep, en nordisk enhet for katastrofer og en egen nordisk etterforskningsenhet for krigsforbrytelser.

Forslaget om å etablere en nordisk stabiliseringsenhet for innsats i land med stor indre uro eller i stater som er i ferd med å bryte sammen, burde ha gode muligheter for å bli realisert. Stoltenberg ser for seg en styrke som består av fire komponenter: en militær komponent, en humanitær komponent, en statsbyggende komponent og en bistandskomponent. Han foreslår ikke en stående styrke, men et opplegg bygd på eksisterende militære og sivile ressurser i de nordiske landene.

Forslaget er utviklet som en respons på behov man føler innenfor FN-systemet, og som et ønske om å utnytte den tradisjon de nordiske landene har for militært-sivilt samarbeid. Men også her vil det komme motforestillinger på hjemmebane. Det er ikke lett å få bred støtte til en styrke der sivile og militære komponenter skal virke sammen i krisesituasjoner.

Nordisk solidaritetserklæring

Rapportens forslag nr. 13 om en nordisk solidaritetserklæring måtte vekke debatt. Stoltenberg foreslår at de nordiske landene i en erklæring klargjør hvordan de vil stille seg dersom et nordisk land angripes eller blir utsatt for utilbørlig ytre press.

Det finnes flere begrunnelser for en slik solidaritetserklæring. Dersom de nordiske landene utvikler et militært

samarbeid der landene deler på kapasiteter, kan dette vanskelig fungere uten at landene på forhånd har klargjort hvordan de skal bruke disse kapasitetene i en krisesituasjon.

Nå er ikke en solidaritetserklæring i seg selv noe nytt. Den svenske regjering har nylig kommet med en erklæring der det heter at Sverige ikke vil stille seg likeyldig dersom andre nordiske land utsettes for et angrep. Og svenske myndigheter uttaler at de venter noe liknende av sine naboland. Det finnes også en solidaritetserklæring i EU, men denne retter seg først og fremst mot terroristangrep.

Forslagene i rapporten er nå kastet inn i debatten i de nordiske landene. Denne debatten har vært mer intens, åpen og positiv enn man på forhånd kunne ha ventet.

Når de nordiske utenriksministrene møtes i Reykjavik i juni, vil vi få et første svar på om rapporten og den påfølgende debatten vil bli omsatt i konkrete samarbeidsopplegg. Det blir en spennende dag for det nordiske samarbeidet. Det man kan si så langt er at rapporten i alle fall har ført til økt interesse og entusiasme for det nordiske og for mulighetene for det nordiske samarbeidet.

Rapporten kan lastes ned på: http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/nyheter/2009/rapport_nordisksamarbeid

Tema: Forsvarspolitik – marts 2009

Nordisk Råd blev dannet i 1952 efter at det et par år tidligere var mislykkedes at skabe et nordisk forsvarsforbund.

Dengang var det nærmest tabu at diskutere internationale spørgsmål som udenrigs- og sikkerhedspolitik i nordisk sammenhæng. Efter omvæltningerne i Østeuropa i 1989–1991 er det nordiske samarbejde blev langt mere udadvendt.

Nordisk Råd prioriterer godt naboskab

Af Torkil Sørensen

Ikke engang samlet set er Norden en stormagt i verden, men geografisk favner det nordiske samarbejde både Nordatlanten mod vest og Østersøen mod øst.

Sidstnævnte har naturligt nok politisk været i fokus efter afslutningen af den Kolde Krig. Nordisk Råd prioriterer godt naboskab og Norden har fået opbygget gode forbindelser med de nye naboer mod øst.

Samtidig er det afgørende at huske Vestnorden og Nordens naboer mod vest, for også de transatlantiske forbindelser har ændret sig. USA har trukket sig tilbage fra basen i Keflavik i Island, og klimaforandringerne skaber nu opmærksomhed omkring de arktiske områder.

Nordisk Råds session bliver i år afholdt 27.–29. oktober i Stockholm, og som de tre foregående år bliver der et særligt topmøde med de nordiske statsministre.

I år er emnet Norden og EU – et spørgsmål, der har fået en ny aktualitet med den islandske ansøgning om forhandling om EU medlemskab. Den svenske statsminister Fredrik Reinfeldt kommer til at indlede debatten i sin egenskab af formand for EU.

De nordiske politikere kommer også til at drøfte den tidligere norske udenrigsminister Thorvald Stoltenbergs rapport om øget samarbejde om sikkerhed og forsvar, der eksempelvis har relevans i forhold til overvågning af de nordatlantiske havområder.

Også klimaforandringerne kommer op, blandt andet på et særligt seminar dagen før selve sessionen. Her vil par-

spille en aktiv rolle i Østersøsamarbejdet og jeg håber, at EU's nye Østersøstrategi vil bidrage til en positiv udvikling i regionen, siger Nordisk Råds præsident Sinikka Bohlin sammenfattende om Nordisk Råds nabopolitik.

Der har i snart 20 år været et tæt samarbejde mellem Norden og de tre baltiske lande.

Samarbejdet er kommet i en ny fa-

Netop forholdet til EU er til drøftelse i Nordisk Råd. I nogle spørgsmål kan der være fællesnordiske holdninger, som det er værd at formidle videre til især de parlamentariske kolleger i Europa parlamentet.

lamentarikerne give et bidrag til debatten frem mod FN's Klimatopmøde i København i december.

Med topmøde i Danmark og svensk formandskab for EU er Norden netop det kommende halve år i en central placering.

– Det nordiske samarbejde er endnu vigtigere i en globaliseret verden og det regionale samarbejde har her en central position. Den nye Nordlige Dimension vil forhåbentlig fremme udviklingen i hele Nordeuropa og især i det nordvestlige Rusland. Norden vil

se siden de tre lande 1.maj 2004 blev medlemmer af EU. Det står fast, at de baltiske lande er centrale partnere for de nordiske lande, men efter næsten 20 års samarbejde er det fornuftigt at se på formerne for samarbejdet. Det sker blandt andet på Baltisk Forsamling, der arrangerer et seminar i Vilnius i september.

Sammen med Baltisk Forsamling har Nordisk Råd taget et særligt initiativ i forhold til Hviderusland.

Der har tre gange været rundbordsamtaler i Vilnius i Litauen med både

hviderussiske politikere fra Parlamentet og fra oppositionspartier udenfor.

Nu forberedes det fjerde seminar – denne gang i hovedstaden Minsk næste forår. Samtidig drøfter Nordisk Råds session et forslag om at åbne et nordisk informationskontor i Minsk.

– Det er også en vision for Nordisk Råd at forstærke demokratiudviklingen i nærområderne, og vi håber, at de rundbordssamtaler, som vi fører mellem nordiske, baltiske og hviderussiske politikere vil bidrage til at fremme dialogen mellem oppositionen og regimet i Hviderusland, betoner Sinikka Bohlin.

Også Rusland har Nordisk Råd et godt samarbejde med. Samtidig er der forbindelser via det regionale samarbejde omkring Barents regionen, Østersøen, det arktiske område, samt et nyt parlamentarisk forum for EU's Nordlige Dimension, hvor der var møde i Europa Parlamentet i Bruxelles i februar.

Netop forholdet til EU er til drøftelse i Nordisk Råd. I nogle spørgsmål om EU's nye Østersø strategi, EU's Nordlige Dimension eller en kommende fiskeripolitik kan der være fællesnordiske holdninger, som det er værd at formidle videre til især de parlamentariske kolleger i Europa parlamentet.

Mere bilateralt deltager Nordisk Råd

ind i mellem i møder arrangeret af britiske/irske parlamentarikere, Benelux parlamentet eller politikere omkring Sortehavet.

Det nordiske regionale samarbejde er ældre end de fleste andre, og med en stærk forbindelse til de nordiske regeringer og Nordisk Ministerråd har det nordiske samarbejde en mere slagkraftig struktur, der virker inspirerende i andre dele af Europa.

Nordisk Råd orienterer sig altså både mod nord, øst, syd og vest. Lige nu sender finanskrisen mørke skyer på himmelen i mange verdensretninger. Men i det mindste er der nu langt stærkere politiske kontakter især mod øst end for en generation siden.

Geografisk er der bygget bro mellem Norden og det centrale Europa via Øresund og Storebælt – og inden så længe også via Femern. På samme måde er det Nordisk Råds mål politisk at være brobygger til nabolandene i Nordeuropa.

Tema: Nabolande – august 2009

Sveriges ordförandeskap ur ett Bryssel-perspektiv

Diplomater i Bryssel ser fram emot den 1 juli, då Sverige tar över ordförandeskapet i EU efter Tjeckien.

Av Lisbeth Kirk – EU Observer

Diplomater i Bryssel ser fram emot den 1 juli, då Sverige tar över ordförandeskapet i EU efter Tjeckien. De senaste månaderna har präglats av en känsla av att befinna sig i ett roderlöst tillstånd då tjeckerna, på grund av sina inhemska konflikter, misslyckats med att visa sin auktoritet inom unionen och medlemsländerna öppet har munhuggits över hur man ska tackla den förödande ekonomiska krisen.

Nu finns det en stark önskan om att återgå till ett mer diskret tillvägagångssätt. Och stabila Sverige, som har rykte om sig att ha kompetenta diplomater och bra förhandlingstaktik, verkar vara ett lämpligt land för att axla den rollen.

Men samtidigt som det faktum att Sverige tar över rodret i EU må välkomnas med öppna armar kommer man inte ifrån det faktum att det förmodligen kommer att bli en av de svåraste sexmånadersperioderna som ett ordförandeland någonsin har ställts inför.

Stockholm måste handskas med den dubbla pressen av en global ekonomisk nedgång, som redan har lett till att miljoner européer blivit arbetslösa, och EU:s eget institutionella gungfly.

När Sverige tar över ordförandeskapet i början av juli kommer Bryssel att befinna sig i ett vänta-och-se-läge i väntan på den irländska folkomröstningen om Lissabonfördraget, en ny uppsättning institutionella regler som strömlinjeformar EU-institutionernas verksamhet, tar bort vetorätten inom de flesta politikområden och ger Europaparlamentet mer att säga till om när det gäller lagstiftningsarbetet.

Irland ska rösta om fördraget för andra gången i början på oktober. Opinionsundersökningarna tyder på att det blir ett ja den här gången. Men fram till dagen då irländarna ska rösta förblir

det oklart huruvida EU kommer att kastas in i ett politiskt kaos efter ett nej i folkomröstningen eller gå in i en situation av intensiv kohandel efter att ett irländskt ja till fördraget öppnar upp för nya poster som ska tillsättas.

Krav på diplomati

Båda scenarierna kommer att ställa hårda krav på diplomati från svenskar, som ska hålla medlemsländerna fokuserade på de aktuella frågorna – som klimatförändringen och att försöka motverka den globala recessionen.

Förutom väntan på utgången av den irländska folkomröstningen kommer Sveriges att-göra-lista tyngas ytterliga-

deskap att känna till, ger sig tillkänna.

Detta kommer att påverka de stora rättsliga ärendena som fortfarande väntar på att behandlas som Sverige hoppas reda ut under sitt ordförandeskap – däribland nya regler för att upprätta ett nytt europeiskt tillsynsorgan för banker samt en krånglig förhandlingsprocess om ett viktigt telekompaket som avvisades i elfte timmen av det senaste parlamentet på grund av frågan om att blockera åtkomsten till Internet för olaglig nedladdning.

Mer osäkerhet

Och samtidigt som en avgående kommission och ett oprövat parlament

let rösta i september, för att ha möjligheten att komma med en alternativ kandidat. Just nu (19 juni), ser detta ut som ett utspel från ledamöter som ännu inte har en majoritet bakom sig.

Om de rebelliska parlamentsledamöterna får som de vill innebär detta dock att Stockholm inte kommer att ha någon ordentlig samarbetspartner i kommissionen förrän i början av hösten. Det kommer att få betydande konsekvenser för tidpunkten för införandet av viktig lagstiftning för den mest aktuella frågan just nu – regleringen av finansmarknaden. Dessa förslag till lagar måste förberedas av kommissionen, under dess ordförandes vägledning.

Klaus- och Sarkozy-faktorn

Samtidigt ger Tjeckiens president Vaclav Klaus extra krydda åt EU:s eviga institutionella saga genom att antyda att han kommer att insistera på att Irlands garantier först ratificeras i det tjeckiska parlamentet innan han skriver under fördraget och slutför ratificeringen i det centraleuropeiska landet.

En försening från tjeckisk sida skulle innebära att implementeringen av Lissabonfördraget försenas ytterligare och skulle medföra ännu ett distraherande huvudbry för Stockholm, då man eventuellt tvingas hantera en diskussion om en minskning av antalet EU-kommissionärer – en bieffekt av att behålla det nuvarande Nicefördraget som skulle få diplomaterna att gripas av panik.

Samtidigt som Vaclav Klaus kommer att hålla aktiviteten igång i Centraleuropa kommer Frankrikes Nicolas Sarkozy med största sannolikhet att se till att behålla sin plats i rampljuset längre västerut. Den franske presidenten med sitt ansenliga ego och sina stora idéer om Europa är en destabiliserande faktor för vilket ordförandeskap

som helst, vilket tjeckerna senast har fått erfara.

Han utlöste oro över en nedåtgående spiral mot protektionism genom att hota att frånga reglerna för den inre marknaden tidigare i år och i slutet av juni gjorde han ett stort nummer då han framställde sina idéer om hur Europa bör styras i framtiden.

Så de uppgifter som Stockholm står inför är oräkneliga. Inte nog med att man måste hantera den dagliga ruljansen med att leda unionen, man måste också se till att ha en mer samordnad hållning till den ekonomiska krisen – medlemsländerna har hittills varit allt annat än samstämmiga – se till att den inre marknaden inte hotas i takt med att den ekonomiska krisen kostar fler jobb, och viktigast av allt, åtminstone när det kommer till globala frågor, övertyga medlemsstaterna att gräva tillräckligt djupt i fickorna för att se till att man når en meningsfull internationell uppgörelse om klimatförändringarna i Köpenhamn i december.

Ingen kan dock beskylla Sverige för att inte veta vad som väntar. Man försöker till och med ta sig an hela uppgiften med en portion humor, vilket kanske är det enda sättet att hantera ett åtagande av den skala som landet står inför.

– Jag läste nyligen att vi står inför en vattenkris också och jag tänkte att, varför inte, låt oss även lägga till det till listan, sade statsminister Fredrik Reinfeldt i samband med en tilldragelse i Bryssel i juni.

Detta trevliga inslag av ironi fick åhörarna i form av högt rankade diplomater att utbrista i ett uppskattande skratt.

Översatt av Elin Nauri

Tema: EU – juni 2009

Sammen er vi klogere – nordisk samarbejde om intelligent energi

Vi burde samarbejde, og vi burde være begyndt i går. Det var et af hovedbudskaberne under en livlig paneldebat på konferencen

Nordic Climate Solutions i København i september.

Af Birte Holst Jørgensen og Benjamin Smith, Nordisk Energiforskning (NEF)

Vi burde samarbejde, og vi burde være begyndt i går. Det var et af hovedbudskaberne under en livlig paneldebat på konferencen Nordic Climate Solutions i København i september. Debatten tog fat på et emne, der er afgørende for en realisering af vores målsætninger vedrørende vedvarende energi og drivhusgasemission – nemlig ”Smart Grid”.

Indførelsen af et mere intelligent el-fordelingsnet er et vigtigt skridt på vejen mod at få de nødvendige vind-, sol- og andre vejrafhængige vedvarende energikilder på nettet i den nærmeste fremtid. De fire internationale paneldeltagere bidrog med et nordisk, et europæisk og et nordamerikansk bud på, hvilken rolle international forskning og udvikling spiller i at gøre produktionen, distributionen og forbruget af elektricitet mere intelligent.

El-fordelingsnet spreder sig på tværs af landegrænser, over bjerge og under havets overflade, hvilket gør dem til nogle af de største menneskeskabte systemer på kloden. Rom blev ikke bygget på én dag, og da slet ikke af én person. En opgradering af vores

el-fordelingsnet vil derfor kræve investeringer, tid og samarbejde i stor stil. Norden har indset dette og har spillet en aktiv rolle i at gøre det lettere at gennemføre internationale forsknings- og udviklingsprojekter, der har som mål at få det intelligente fordelingsnet realiseret så hurtigt som muligt.

Strøm som vinden blæser

”Vejret påvirker vores energiforbrug og -produktion voldsomt.”

Denne enkle men nok så væsentlige påmindelse kom fra paneldeltager Henrik Bindslev, direktør for Risø DTU. I takt med at et energisystem får en større og større andel af sin energi fra vind, sol og bølger, vil en større del af produktionen blive afhængig af vejrmæssige forandringer. Og det er netop den retning, vi bevæger os i. Hvis vi skal nå vores målsætninger om at øge andelen af produktion af vedvarende energi og sænke vores emissioner, er vi afhængige af betragtelige bidrag fra omskiftelige og uforudsigelige vedvarende energikilder som vinden og solen.

Under diskussionen sammenlignede Bindslev energidistributionssystemet med et langt tog. De mange lokomoti-

ver, der driver toget fremad, repræsenterer kraftværker, mens den friktion, som toget udsættes for, repræsenterer el-forbruget. Indtil for nylig har disse lokomotiver været af den store, tunge og pålidelige kulfyrede variant, men nu er vi begyndt at erstatte dem med mindre, lettere og upålidelige vejrdrevne varianter. I takt med at flere og flere af disse upålidelige lokomotiver bliver koblet på toget, bliver det sværere og sværere at opretholde en konstant hastighed. Det vil med andre ord blive sværere at tilpasse energiforsyningen til forbrugernes efterspørgsel.

Mens teknologien har svært ved at holde naturens forsyning af vind, sol og bølger på et konstant niveau, har

Norden har omfattende vedvarende energikilder, stærk innovation i energisektoren og et af de mest integrerede internationale el-markeder i verden.

de seneste teknologiske fremskridt inden for el-fordelingsnet gjort det muligt at løse disse udfordringer samt bane vejen for andre energiteknologier som distribueret el-produktion i lille skala, markedsintegration på tværs af grænser og elektrificering af personlig transport.

På banen med det intelligente fordelingsnet

”Nu hvor systemet udsættes for al den usikkerhed, har det gamle net – som slet ikke var så dumt endda – fået en helt ny opgave.”

Paneldeltager Loren Cox, Associate Programme Director for MIT’s Global Change-program, beskrev de store udfordringer, som vores fordelingsnet nu står over for. De eksisterende net blev konstrueret til at flytte strøm fra A til B, og det har de klaret fint. Men nu og i fremtiden vil disse net være internationalt forbundet i endnu højere grad og blive udsat for endnu mere distribuerede og uregelmæssige produktionskilder i den ene ende og mere komplekse brugere i den anden – brugere, som til tider selv vil optræde som energikilder. Denne kompleksitet kræver et mere intelligent fordelingsnet.

Ved at bygge videre på disse dyder har en række nordiske forsknings- og udviklingsinitiativer forsøgt at fremme udviklingen af intelligente netværk i regionen.

Et intelligent net defineres som et ”el-netværk, der på intelligent vis kan integrere handlinger foretaget af alle de brugere, der er forbundet til det – producenter, forbrugere og dem, der optræder i egenskab af begge dele – for derved på effektiv vis at kunne levere bæredygtig, prisgunstig og sikker strøm.” (Den europæiske teknologiplatform ETP om intelligente el-fordelingsnet, 2008).

Paneldeltager Mats Nilsson, enhedsleder og økonom hos Vattenfall, understregede den centrale rolle, som tovejskommunikationen spiller i det intelligente net. Intelligente el-målere, Automatic Meter Reading (AMR) og andre it-løsninger muliggør dialog i realtid mellem producenter, distributører, myndigheder, forbrugere og sågar apparater. Det vil fremme diverse interessegruppers forståelse af forbrugeren og gøre forbrugerne i stand til selv at spille en mere aktiv rolle i forbindelse med deres energiforbrug.

Samarbejde – i en fart

”Samarbejde er nødvendigt, for problemet er ganske enormt.”

Selvom vi i dag kan identificere både behovet for et mere intelligent net og mange af de løsninger, der kan være med til at imødekomme dette behov, må man ikke glemme, hvor kæmpestort et projekt en overgang til et mere intelligent net vil være, hvilket blev understreget af paneldeltager Duncan Botting, administrerende direktør for ITI Energy og vicebestyrelsesformand

for den europæiske teknologiplatform for intelligente el-fordelingsnet. Ved at samarbejde om denne komplekse problemstilling, vil vi bedre kunne høste de fælles fordele, som en mere intelligent energi-infrastruktur vil føre med sig: Lavere emission af drivhusgasser, større forsynings sikkerhed og bedre el-priser.

Et område, hvor vi helt åbenlyst kan drage fordel af at samarbejde, er beslutningsprocessen omkring forståelsen og prioriteringen af, hvad vi forsøger at opnå med et ”intelligent net”. Som Botting udtrykte det:

– Intelligente fordelingsnet betyder alt for alle og ingenting for nogen som helst på én og samme tid.

En anden faktor er tiden. En forsyningsinfrastrukturens lange levetid og den tid, det vil tage at implementere nye protokoller, vil betyde, at overgangen til et mere intelligent net vil foregå trinvis og ikke som en pludselig omvæltning. Det ser Botting som et argument for, at vi må se at komme i gang.

– Hvis vi gerne vil levere det, som vores ministre har bedt os levere i 2020 og 2050, så skulle vi være begyndt for ti år siden, men eftersom vi først begynder nu, er vi nødt til at løbe endnu hurtigere.

Den nordiske indsats

Samarbejde er netop det, som vi i Norden har praktiseret de sidste mange år. Norden har omfattende vedvarende energikilder, stærk innovation i energisektoren og et af de mest integrerede internationale el-markeder i verden. Ved at bygge videre på disse dyder har en række nordiske forsknings- og udviklingsinitiativer forsøgt at fremme udviklingen af intelligente netværk i regionen.

Nordisk Energiforskning, som er Nordisk Ministerråds institution for energiforskning og -udvikling, har stået bag flere af disse projekter. De spænder lige fra oprettelsen af et nordisk AMR-forum til koordinering af det europæiske forsknings- og udviklingsprogram SmartGrids ERA-Net.

Nordisk Ministerråds Top Level Research-initiativ er et andet eksempel – det største nordiske finansieringsprogram for forskning og udvikling nogensinde med fokus på energi, klima og miljø. Et af de seks underprogrammer beskæftiger sig med integrationen af vindenergi i stor skala i el-nettet, hvilket er en problemstilling, der er tæt knyttet til intelligente net.

Internationalt forsknings- og udviklingsarbejde skal være med til at fremskynde vores overgang til et mere intelligent el-fordelingsnet. Som Danmarks klima- og energiminister Connie Hedegaard skrev i sin blog i juni 2009:

– Samtidig med at vi må fremskynde udviklingen af fremtidens lovende teknologier, er der et endnu mere presserende behov for at ibrugtage og udbrede de teknologier, der er tilgængelige allerede nu. Og så skal vi samarbejde på nye måder. Partnerskaber vedrørende udviklingen af transformerende teknologier ville kunne skabe betragtelige ressourcer.

Tema: Klimakrisen – september 2009

 norden
Nordisk Energiforskning

Det hjelper ikke at det er statsministerens far som har luftet ideen: regjeringen vil ikke la det nordiske forsvarssamarbeidet utvikle seg så mye at det ender opp som en nordisk forsvarsunion.

NATO er og blir bærebjelken

AV ASLAK BONDE

Det hjelper ikke at det er statsministerens far som har luftet ideen: regjeringen vil ikke la det nordiske forsvarssamarbeidet utvikle seg så mye at det ender opp som en nordisk forsvarsunion. Det eneste måtte være om NATO og USA eksplisitt ba Norge om å utvikle en regional sikkerhetspakt som et supplement til NATOs sikkerhetsgaranti. For i de store sikkerhetspolitiske spørsmål gjør Norge aldri noe annet enn det USA vil. I Nord-norge var det i siste halvdel av mars en storstilt militærøvelse med 7500 soldater fra 14 land. Det ble kalt en NATO-øvelse, men strengt tatt hadde ikke NATO noen rolle under øvelsen. Norge har lagt forholdene til rette for en øvelse i samhandling under ekstreme vinterforhold, så er ulike land invitert til å være med – uavhengig av om de er medlem av den nordatlantiske forsvarsalliansen eller ikke.

NATO øver ikke lenger ute i felt på å være best mulig forberedt på et angrep mot flanken i nord. Det som en gang het nordkommandoen – med et spesielt ansvar for å vurdere trusler og kapasiteter i nord – er også lagt ned. Alliansen har alt for mye å gjøre på Balkan og i Afghanistan.

Utviklingen er ikke ny. Etter at NATO helt på slutten av forrige århundre utviklet sitt nye strategiske konsept for å forsvare bredt definerte sikkerhetsinteresser utenfor NATO-landenes nærområder, har perspektivet gått fra det nære til det fjerne. I tillegg har forsvarsalliansen i de to siste tiårene fått mange nye medlemmer – noe som har gitt at det også har oppstått flere ”nære interesser” enn før.

Forsvarssjefen støtter nordisk samarbeid

den norske forsvarssjefen oppsummerer utviklingen slik i en kronikk i Aftenposten på nyåret: ”Etter hvert som NATO kommer til å omfatte nesten 30 nasjoner spredt over hele det europeiske kontinent, med vidt forskjellige strategiske interesser og ingen felles, eksistensiell trussel, vil (...) fellesinteressen og dermed substansen i den kollektive sikkerhetsgarantien svekkes.”

Kronikkens formål var å begrunne det tiltagende nordiske forsvarssamarbeidet. Hovedtesen var at geografi var viktigere enn institusjonell tilknytning. Det at det i Norden finnes utenforland både i forhold til EU og NATO er mindre viktig enn at de nordiske landene har et ”reelt strategisk interessefellesskap” – alt sammen i følge forsvarssjef Sverre Diesen.

Det at det i Norden finnes utenforland både i forhold til EU og NATO er mindre viktig enn at de nordiske landene har et ”reelt strategisk interessefellesskap”.

Han kom med et perfekt oppspill til Thorvald Stoltenberg som en måned senere lanserte sin rapport med 13 forslag til et utvidet og forsterket nordisk samarbeid. Spesielt forslaget om supplerende sikkerhetsgarantier virket fornuftig i en tid der NATO-garantiene synes svekket. Utenriksminister Jonas Gahr Støre var da også positivt avventende da han kommenterte forslagene.

Nå er han bare avventende. I midten av mars kom det en stortingsmelding om hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk og der er det overhodet ikke skrevet noen vurdering av Stoltenbergs forslag. De er referert i en nøytral tone, og det opplyses at forslagene vil bli gjennomgått av de enkelte land og formelt behandlet av de nordiske utenriksministere våren 2009.

Dersom Gahr Støre hadde ønsket å si noe substansielt viktig om forslage-

ne på det kommende utenriksministermøtet, burde han ha drøftet det med Stortinget nettopp i denne Stortingsmeldingen. Når han ikke gjør det, skyldes det høyst sannsynlig at han er lunken. Og dermed er det meste som det har pleid å være i Norge siden 1947.

USA aller viktigst

Den gangen var det de nordiske statsministrene som jobbet for å få til en forsvarsallianse. Det har i ettertid vært uenighet landene i mellom om hvem som bidro sterkest til sammenbruddet i forhandlingene, men Norge hadde en stor del av skylden fordi vi bare ville alliere oss med våre nordiske naboland, dersom USA eller Storbritannia stilte opp som kausjonist. Statsministeren og forsvarsministeren på den tiden nøyde seg ikke med svenske forsikringer om at de vestallierte helt sik-

kert ville komme oss til unnsetning i en krisesituasjon, de ville at de vestallierte selv skulle si det høyt – slik at den tidens sovjetiske ledere med 100 prosent sikkerhet kunne vite at et angrep på Norden også ville bli betraktet som et angrep på USA og Storbritannia.

Etter at Norge valgte NATO, besto det norske sikkerhetspolitiske arbeidet for en stor del i å få en ”hook in the nose” på amerikanerne, som forsvarsministeren på den tiden sa det. Det var om å gjøre å få amerikanere til å involvere seg mest mulig i Norge slik at de automatisk ville hjelpe oss i en krisesituasjon. Strategien innebar også at vi ikke motsa USA i de aller viktigste sikkerhetspolitiske spørsmålene.

Det er ingen ting som tyder på at den 60 år gamle strategien er endret. I Stortingsmeldingen om utenrikspolitikken står det mye vakkert om den sikker-

hetspolitiske veven – om alle de ulike organisasjoner og avtaler som gjør at vi kan føle oss litt tryggere enn om vi hadde vært alene. Det er likevel ingen tvil om at det fortsatt er NATO, og ingen andre, som garanterer vår militære sikkerhet. I meldingen veksles det om å bruke begrepene bærebjelke, grunnstein og hjørnestein. Det er ikke mulig å finne spor av forsvarssjefens uttalelse fra januar om den svekkede NATO-garantien.

Skjult entusiasme for det nordiske?

I utenriks- og sikkerhetspolitikk er det et selvstendig poeng å være langsiktig og forutsigbar, noe som innebærer at de offisielle uttalelsene av og til er mer konservative enn den faktiske politikken. Man kan derfor ikke utelukke at regjeringen og utenriksledelsen er mer bekymret for NATO-garantien og mer entusiastisk for det nordiske enn de gir uttrykk for offentlig.

Man kunne i hvert fall gå ut i fra det for få år siden, da NATOs fokus var ekstremt sterkt på Afghanistan. Nå er alliansen litt mer opptatt av å ivareta sine egne nærområder. Norske diplomater skryter av at vi har en bitteliten del av æren for den utviklingen ved at Norge for et år siden presenterte et såkalt papir der behovet for å gjøre NATO mer relevant i medlemslandene ble presisert. Tanken var at oppslutningen om forsvarsalliansen kunne forsvinne, dersom man ikke i hvert enkelt land følte seg sikre på at NATO var der for å forsvare akkurat deres interesser.

Nøkernt sett er det grunn til å tro at sommerens krig mellom Georgia og Russland har hatt mye mer å si for NATOs utvikling enn Norges diplomatiske initiativ, men det spiller ingen rolle så lenge resultatet er bra – sett med norske øyne. Når alliansen ventelig feirer sin 60 årsdag med å sette i gang et arbeid for å utvikle et nytt strategisk konsept, er det grunn til å tro at nærområdene får større oppmerksomhet enn i dagens konsept.

Dermed kan man anta at behovet for nordisk strategisk samarbeid minker.

Men dermed er det ikke sagt at Thorvald Stoltenbergs forslag vil ende opp som enda et mislykket nordisk fremstøt. Noen av dem er allerede i ferd med å bli delvis virkeliggjort. De norske, svenske og finske forsvarsledelsene er kommet så langt med sine planer om materiell og utdanningssamarbeid, at det er vanskelig å tenke seg at de kommer til å snu.

Penger å spare på spesialisering

Når det går opp for de nordiske politikerne hvor mye penger de kan spare på å dele forsvarsbyrdene i Norden, kan man fort få en utvikling der landene spesialisere seg – det ene med kampfly, det andre med invasjonssvar og det tredje og det fjerde og det femte med ulike marinestyrker. En spesialisering vil i neste omgang tvinge frem en ordning med nordiske sikkerhetsgarantier.

Det er ikke utelukket at stormaktene i NATO og EU om noen år vil være positive til en slik utvikling. Begge organisasjoner sliter med et misforhold mellom oppgaver og ressurser. Det kan være fristende å delegere noen oppgaver til de nordiske landene – spesielt i en tid der det er ventet at interessehevelse i nordområdene vil kreve langt større ressurser enn i dag.

Man kan også tenke seg at en nordisk forsvarsallianse vil være i stand til å praktisere sikkerhetsgarantien fleksibelt. For den norske forsvarsledelsen sees det åpenbart som et problem at NATO neppe har kapasitet eller lyst til å svare på mindre og avgrensede krenkelser av norsk suverenitet.

Den kollektive sikkerhetsgarantien hadde kanskje vært mer troverdig, dersom den ble supplert med en garanti fra land som formodes å ha like interesser som oss. Kanskje.

Tema: Forsvarspolitik – mars 2009

Ålands första stad, om man får kalla det så, växte upp på en helt annan plats än den med stadsmått mätt mycket unga staden Mariehamn. När ryssarna efter 1808–09 års kriget tog över Finland och Åland började man bygga Bomarsunds fästning – ett storslaget byggnadsverk som i sin tur bombades till smulor 1856 innan det ens blivit färdigt. I anslutning till fästningsbygget uppstod staden Skarpans, och där bodde det människor av alla de slag – ryssar, finnar, svenskar, fransmän, muslimer, judar, ortodoxa och protestanter – alla med sin sista vila på den begravningsplats man ännu kan hitta rester av i det höga gräset på Prästö.

Åland i världen – en stillhet i förändring

Av *Nina Fellman*

Skarpans om något är ett bevis på att Åland i det lilla formatet alltid varit en del av världen, öppet för intryck och berikat av människor från andra platser. I åländskan finns fortfarande gott om spår av den ryska tiden i ord och uttryck man inte känner till väster om Ålands hav. Det finns en alldeles särskild färg, den ryssblå som fortfarande pryder dörrar på den åländska landsbygden.

I dag är Åland med tanke på sitt brokigare förlutna ett påfallande homogent samhälle. Efter bombningen av Bomarsund har Åland i stor utsträckning besparats från de två världskrigens elände, och stabiliteten i grannrelationerna i Norden har lämnat Åland vid sidan om de stora krigens allfarvägar. Folk har bott på sina holmar, utvandrat när det varit dåliga tider och kommit tillbaka igen, men inte vare sig förändrats eller förändrat särskilt mycket – förrän nu, under de senaste 20 åren.

En kvävande famn

Finland, och därmed Åland, har bedrivit en mycket restriktiv invandarpolitik, vilket betyder att antalet spontant inflyttade varit mycket litet, och att de

flyktingar som kommit till Åland varit noga planerade och väl omhändertagna kvotflyktingar.

I det lilla samhällets kanske något kvävande omfamning har de inflyttade till Åland snabbt kommit in i samhället, snabbt lärt sig språket, och framför allt snabbt hittat en anställning. En lång högkonjunktur och brist på arbetskraft har lett till att det integrationspolitiskt kanske viktigaste verktyget, arbete, alltid legat redo i verktygsboxen.

Kanske är det förklaringen, parallellt med det lilla antalet inflyttade, till att de inflyttade haft relativt liten påverkan på kulturlivet på Åland. Det har inte bildats många sammanhang där hemlandskultur, -mat eller -musik lyfts fram, och invandrarna till Åland har burit sin hemlängtan privat, inte i grupp.

Det finns dock undantag som på något sätt också uttrycker den åländska särarten. Ett av dem är Ålands mångkulturella förening, en riktig regnbågs-samling av inflyttade till Åland från hela världen, från Iran, Tanzania, Storbritannien, Estland och alla de ställen de nya ålänningarna kommer ifrån. I föreningens regi har man ordnat temakvällar dit ålänningar och inflyttade ålänningar kommit och bekantat sig med varandras kultur, mat, musik och natur. Inte

i opposition mot något, inte ifrågasättande utan frambärande, som en gåva.

En självklar samlingsplats för det mångkulturella Mariehamn och Åland är Mariehamns stadsbibliotek, som snabbt och kärleksfullt bland sina hyllor bereder plats för litteratur på allt flera språk, och där man i dag prenumererar på tidskrifter från alla världens hörn. Detta kanske låter gulligt och pittoreskt. Det är det också, både på gott och ont.

Ingen vitamininjektion

Homogeniteten och den snabba anpassningsprocessen språkligt och kulturellt har gjort att problem med diskriminering och utslagning förblivit minimala på Åland, men det betyder ock-

årstiden, om hand av Mariehamns församling. En kollektiv ansträngning vidtog för att kommunicera med romerna, några fick jobb, andra försvann. Några har stannat på sina utvalda tiggplatser och blivit en del av stadsbilden, så till den grad att en strategisk parkeringsplats utanför en av stadens livsmedelsbutiker ofta står tom, för det är ju där hon med dragspelet sitter. Det vore ju oartigt att ta hennes plats.

Det är kanske en aningslöst idyllisk bild jag målar upp av ett 50-talssamhälle där folk fortfarande bryr sig och har tid med det. Detta är naturligtvis sant bara på ett generaliserande plan, det finns lika gott om privata tragedier på Åland som andra ställen. Men generellt så är det sant. Det åländska kultur-

tum, präglad som det är av den åländska minoritetslösningens fokus på bevarande av det åländska språket och den åländska särarten, vad nu det kan vara.

Konstant genom skiftande politiska konstellationer går ett stråk av nostalgi inom kulturpolitiken, och det är sällan kulturpriser går till något nyskapande och omstörtande snarare än till en konstnär eller kulturarbetare som bevarar, vårdar och upprätthåller. Detta förhållningssätt är så integrerat i den åländska tankevärlden att man sällan ens noterar hur mycket av den åländska kulturen som blickar inåt och bakåt snarare än utåt och framåt.

Det åländska samhället har varit enspråkigt svenskt in i mörket på ett sätt som blir allt ovanligare ute i världen. Detta är på väg att förändras, men inte genom den sorts förfinskning som ålänningarna befarat, utan genom att allt fler nya ålänningar är två- och flerspråkiga utan att tänka att det är så mycket mer med det. Med mikrosamhällets hemmablindhet tror säkert många här att Åland är som det alltid varit, just för att förändringen kryper så långsamt fram att själva förändringen förändras och integreras i processen.

Åland förändras, visst, men blomman av förändringen, det mångkulturella samhället, har vi än så länge bara under ytan och i stillhet. Den dag en konflikt av något slag bringar förändringen till ytan kommer den högst sannolikt att hanteras som ålänningar hanterar allt annat, gräslas i bitar för att sen bli ”en omistlig del av det åländska kulturarvet”. Som de ryssblå dörrarna.

Åland förändras, visst, men blomman av förändringen, det mångkulturella samhället, har vi än så länge bara under ytan och i stillhet

så att den bråkiga, byngsliga vitamininjektion som det åländska kulturlivet och den åländska identitetsdebatten kunde må bra av, har uteblivit. Ålänningarna är i och för sig mycket duktiga på att gissla sig själva och bråka sinsemellan, men detta har inte påverkats särskilt mycket av en utomstående och ifrågasättande kultursyn.

Kanske ytterligare ett exempel kan illustrera det hela. För ungefär ett år sedan dök de första romska tiggarna upp i Mariehamn, som på så många andra ställen. Frågan diskuterades ivrigt i den åländska offentligheten, varifrån de kom, vilka de var, hur det kom sig att de var här... så småningom togs den första gruppen, som bodde i tält under den kalla

livet lever intensivt på alla möjliga nivåer, men är märkligt opåverkat av de nya ålänningarna, av världens alla revolter och diskussioner. Det åländska kulturlivet är en korsning av småborgerligt pysslande, högborgerlig intellektualism och inte så väldigt mycket revolution.

Detta finstilta tillstånd är inte statiskt, inte alls, men påverkan sker på individplanet, genom enstaka individer som bidrar till att professionalisera det åländska kulturlivet till exempel inom dansen (ryska dansare som gift sig till Åland) och musiken (en rysk jazzpianist).

Fokus bakåt

Den åländska kulturpolitiken har inte strävat till att ändra på detta fak-

Tema: Kulturell mångfaldighet – april 2009

Analys Norden

- Djupgående politiska konsekvensanalyser av det politiska skeendet i Norden.
- Utkommer en gång i månaden under högsäsong.
- Analyser av specialrekryterade skribenter från de fem nordiska länderna och Bryssel.
- Analys Norden är i första hand en webbpublikation, men kan enkelt skrivas ut.
- Utkommer på skandinaviska, isländska och finska.

Analys Norden är en nätpublikation som ger en god insikt i aktuell politik i vart och ett av de nordiska länderna. Utvalda skribenter analyserar vad som sker och varför. Analys Norden publiceras var månad under högsäsong. Vi gör den till dig som vill ha en djupare insikt i de nordiska ländernas politiska liv utöver det som finns i våra dagliga nyheter på www.norden.org.

FOTO: FREYA FINNSDOTTIR/NORDEN.ORG

”Tak!” På forskellige sprog

På Island blev der nu i marts, i aviser, ugeblade og tv, bragt helsidesannoncer, hvori man takkede indvandrerne for at berige landets samfundsliv og kultur.

På Island blev der nu i marts, i aviser, ugeblade og tv, bragt helsidesannoncer, hvori man takkede indvandrerne for at berige landets samfundsliv og kultur og for at tage del i, her i landet, at opbygge et mangesidet og livskraftigt samfund, som der stod i teksten. ”Tak!” Sagde annoncerne, som blev bragt på forskellige sprog. Tak på polsk, arabisk og kinesisk, russisk, litauisk, spansk og filipino.

Det islandske menneskerettighedssekretariat og reklameindustriens velgørenhedsfond lod kampagnen løbe af stablen for at modarbejde fordomme imod indvandrere og for at gøre folk opmærksomme på det positive, som det multikulturelle samfund medfører for Island. Timingen var ikke tilfældig. For i kølvandet på banksammenbruddet, hvor arbejdsløsheden har nået hidtil ukendte højder, vil det være meget muligt at der opstår en situation, hvor folks modvilje rettes imod ”de andre”, imod alle ”udlændingene der stjæler arbejdet”.

Få flygtninge

Samtidig med, at indvandrerne blev takket for deres bidrag, nægtede myndighederne endnu en gang at tage konkret stilling til en flygtning, der søgte om politisk asyl her i landet. Den første reaktion var den samme som ellers i lignende sager, nemlig at vise denne 19-årige iraker tilbage til det land, hvorfra han sidst var kommet, hvilket i dette tilfælde var Grækenland. Dette vakte ret kraftige reaktioner, eftersom forholdene for flygtninge i Grækenland er af en sådan karakter, at det næppe kan anses for tilrådeligt at sende nogen dertil, ifølge FN’s Flygtningesekretariats vurdering. Justitsministeren greb ind, og myndighederne undersøger stadigvæk mandens sag.

Udsættelsen synes at indvarsle en ændret attitude. Politiske flygtninge har ikke hidtil været i kridthuset hos de islandske myndigheder. Fra 1991 har kun fem asylansøgere opnået flygtningestatus, heraf var fire fra Sri Lanka i fjor. Adskilligt flere har ganske vist fået opholdstilladelse på humanitært grundlag, skønt denne gruppe ikke er stor. Sidste år drejede det sig om syv, og fire i 2007.

På Island stiller sagerne sig en del anderledes for flygtninge end i de andre nordiske lande. Der kommer forholdsmejsigt færre indvandrere hertil, og meget færre end til vores naboer. Folk fra fjerne verdenshjørner var et særsyn indtil for blot nogle få år siden, for indvandrere, det var først og fremmest folk fra de andre nordiske lande og fra andre vesteuropæiske lande. Samspeilet mellem forskellige racer og religioner er ikke blevet sat på nogen større prøve. Og i sager vedrørende flygtninge har staten stået på bremsen. Tallene er i grunden vældig sigende. De første flygtninge var ca. 50 Ungarere i 1956, og tre år senere tog man imod 32 fra Jugoslavien. Dengang var den almindelige holdning den, at flygt-

Naturligvis bærer det islandske samfund præg af, at der her i landet bor en gruppe mennesker, der har deres rødder andre steder i verden. De islandske massemedier har imidlertid ikke klaret sig så godt, som de kunne, hvor det handler om at afspejle det nye samfund.

ninge så meget som muligt skulle ”ligne” dem, der var her i forvejen. Altså være hvide europæere.

Så skete der, hvad flygtninge angår, ikke så meget frem til 1979, hvor der kom en gruppe vietnamesere til landet, og i det sidste årti af det forgangne århundrede kom nogle snese mennesker fra det tidligere Jugoslavien i mindre grupper. De sidste, som blev føjet til gruppen af flygtninge, der fik fast opholdstilladelse på Island, var nogle kvinder og børn fra Irak.

Meget er gjort udmærket

Eftersom strømmen af indvandrere har været temmelig langsom her i landet – imens myndighederne i realiteten har opført dæmninger, der skulle hindre flygtninge i at søge hertil – har myndighederne haft rigelig tid til at indrette det sådan, at det ville være muligt at tage imod disse nye borgere på en menneskeverdigg måde. Meget er da også blevet gjort udmærket. I grundskolen gør man f.eks. Et hårdt arbejde

for at tage godt imod børn af indvandrere. I Reykjavik bosætter de sig naturligt nok ofte i de kvarterer, hvor det er til at få en billig bolig, og i skolerne dér er der eksempler på, at andelen af indvandrere i de yngste klasser ligger helt oppe på 40 %. Så vidt man kan se, reagerer disse skoler fornuftigt og prøver efter bedste evne at tage imod gruppen.

Men samtidig er der også brodne kar mange steder. De, der arbejder med indvandrere, fortæller, at myndighederne stiller krav om, at de nye borgere falder godt ind i det islandske samfund; men samtidig er de nødt til selv at skaffe sig alle de oplysninger, der behøves, om hverdagslivet på Island. De får ikke automatisk rådgivning, for slet ik-

ke at tale om støtte og vejledning til de første skridt. Og måske er der dem, der tror på, hvad der undertiden bliver hævdet, at islændingene har væsentlige udgifter pga. indvandrere, til trods for, at undersøgelser har vist, at indvandrere tilfører samfundet større beløb end de modtager.

Myndighederne stiller krav om, at indvandrere lærer islandsk og går på kurser for at få styr på sproget, men desværre har det vist sig at være svært at leve op til løftet om, at der overhovedet tilbydes kurser i islandsk. Myndighederne ved også udmærket, at børn af indvandrere så godt som slet ikke kommer ind på videregående uddannelser, og derfor får en kortere og dårligere uddannelse end andre børn, og dermed mindre muligheder for job og indkomst, men ikke desto mindre ser det ikke ud til, at dette problem bliver taget op på en måde, der afføder resultater. Man håber dog, at dette vil ændre sig i de kommende år, når store årgange af indvandrere, som har gennemgået hele

deres grundskoleuddannelse på Island, når frem til videregående uddannelser

Hvor er mangfoldigheden?

Naturligvis bærer det islandske samfund præg af, at der her i landet bor en gruppe mennesker, der har deres rødder andre steder i verden. På få årtier har samfundets profil ændret sig. Det er, som i andre storbyer, allertydeligst, når man går rundt i Reykjaviks gader og undersøger udbuddet af madsteder. Og de, der ønsker at lære andre menneskers kultur at kende, har muligheder på alle slags kurser og udstillinger.

De islandske massemedier har imidlertid ikke klaret sig så godt, som de kunne, hvor det handler om at afspejle det nye samfund. På dette punkt burde man nok kunne stille krav til de statsdrevne medier, radioen og fjernsynet, men her skal man ikke regne med nogen diskussion af det multikulturelle samfund.

Hvis børn af indvandrere når frem til ungdomsuddannelserne og til de videregående uddannelser, vil deres bidrag til samfundet blive stadig synligere efterhånden. Lige nu varetager indvandrere mange lavtlønsjob i produktions- og serviceerhverv. Det gælder f.eks. næsten alle dem, der er flyttet hertil fra Asien. De ses ikke ligefrem ved roret for større firmaer, til undervisning på universitetet, i museernes udstillingssale eller på teatrenes scener. Hvis dette ændrer sig, vil det trække landets multikulturelle profil yderligere op.

Indvandrere ikke et valgtema

Der blev holdt valg til Altinget 25. April. Optakten til valget var meget usædvanlig, for det økonomiske sammenbrud tvang den tidligere regering fra magten, og den mindretalsregering, der tog over, nåede kun at fungere i 80 dage op til valget. Det var ikke ligefrem indvandrernes sag, der stod højest på dagsordenen i valgkampen. Herom blev der ikke sagt et ord, for alle partier anså sandsynligvis andre spørgsmål for mere påtrængende. Indvandrerstrømmen, der aldrig på Island har været nogen brusende flod, er aftaget en hel del i de seneste krisemåneder og vil næppe stige væsentligt i den kommende tid.

AF RAGNHILDUR SVERRISDÓTTIR

Regeringen, der sad ved magten i begyndelsen af 2007, forsøgte at markere en politik i indvandrerspørgsmål, ”den første samordnede politik hos myndighederne om tilpasning af indvandrere til det islandske samfund”, som den daværende socialminister formulerede det. I erklæringen opregnes en række mål, og der gøres rede for en række veje til at nå dem, f.eks. Hvad angår islandsskurser for voksne, formidling og fremskaffelse af information, beskæftigelsesspørgsmål og deltagelse på arbejdsmarkedet, uddannelse, sundhedstjeneste og kommunernes rolle, når det gælder indvandreres tilpasning. Endvidere tales der om offentlige institutioners forpligtelse til at sikre borgerens livskvalitet, i henseende til sundhed, social tryghed, uddannelse, velfærd og på andre områder.

Det var på tide med en samordnet politik af denne art, og der var få, der satte sig imod de mål, der blev formuleret. Men når det strammer til i økonomien, er der grund til at frygte, at det kan komme til at knibe med at føre ideerne ud i livet. Det koster penge at iværksætte meget af den slags.

Til trods for alt dette står islændingene, de indfødte og de tilflyttede, udmærket rustet. De lever i fred og fordragelighed, fri for de konflikter, der har kendetegnet forholdet mellem de to grupper i andre og større lande. Det er de fleste taknemmelige for. Og siger ”tak” på forskellige sprog.

Översatt av Erik Skyum Nielsen

Tema: Kulturel mangfoldighed – april 2009

Fyrtiotalisternas uttåg från arbetsmarknaden

En mycket stor andel av de hundratusentals människor som är på väg att pensioneras de närmaste åren finns i den offentliga sektorn.

40-talisterna tillhör de största barnkullarna som någonsin fötts i Sverige. Antalet barn som såg dagens ljus under andra världskriget är större än i något annat land i Europa. Det innebär att Sverige just nu åldras lite fortare än andra länder. En mycket stor andel av de hundratusentals människor som är på väg att pensioneras de närmaste åren finns i den offentliga sektorn, till exempel inom vård och omsorg och utbildningsväsendet.

Institutet för framtidsstudier pekar ut yrkesgrupper som barnmorskor, undersköterskor och högskolelärare, som när de försvinner från sina arbetsplatser kommer att lämna stora tomrum efter sig. På högskolan kommer till exempel en rad lärare att gå i pension samtidigt som de unga från 1990-talets babyboom söker sig dit.

Kunskapsöverföring till nästa generation nödvändig

När 40-talisterna slutar jobba för gott tar de också med sig värdefull kunskap och erfarenhet. Arbetsgivarna är medvetna om att överföringen av kunskap från den äldre generationen till den yngre är avgörande för den fortsatta verksamheten. Men insikten har inte omsatts i handling. Forsknings- och konsultföretaget Kairos Future har intervjuat 600 personalchefer om kunskapsöverföring. Sjutio procent förstod att kunskapsöverföring är nödvändig, men bara en procent hade en plan för den.

Forskningsledare Thomas Lindh på Institutet för framtidsstudier påpekar att överföring av kunskap är en investering som lätt kommer i skymundan för mer akuta budgetproblem. Att nyrekrytera medan den erfarna arbetskraften fortfarande är aktiv blir förstås dyrare än att vänta till pensioneringen.

– Men det kan ge en betydande avkastning inom många områden. Framförallt inom högskolan, som kommer att utsättas för ökad press då halva lärarkåren försvinner och studentantalet sannolikt ökar kraftigt, skriver Thomas Lindh i en rapport till regeringens Globaliseringsråd.

Demografin är dock inte enda skälet till att den offentliga sektorn sannolikt kommer att få problem inom kort. Under krisåren i början på 1990-talet genomfördes omfattande besparingar. Dessa gick i första hand ut över offentlig sektor, som alltså möter de stora avgångarna med redan små marginaler.

Sen debut för unga på arbetsmarknaden

Den finansiella krisen har ytterligare försvårat läget. Enligt en färsk rapport från Sveriges kommuner och landsting, SKL, kommer kommuner och landsting att gå med tre miljarder i underskott i år. Det betyder personalneddragningar samtidigt som efterfrågan och förväntningarna på vården och andra tjänster ökar. SKL har uppvaktat regeringen in-

När 40-talisterna slutar jobba för gott tar de också med sig värdefull kunskap och erfarenhet.

tensivt för att få mera pengar till kommuner och landsting. Regeringen avsätter sju miljarder extra nästa år och 2011 och 2012 höjs statsbidragen med fem respektive sju miljarder. I år blir det dock inga mer statliga pengar till kommuner och landsting.

AV MARGIT SILBERSTEIN

De äldre försvinner alltså inom kort från arbetsmarknaden i en rasande fart. Samtidigt som unga människor debuterar allt senare i arbetslivet. Högre utbildning i Sverige tar längre tid än motsvarande utbildningar i Europa. En stor andel, nästan en tredjedel, tar inte sin akademiska examen förrän de är i 30-årsåldern, enligt en rapport från regeringens Globaliseringsråd. Ett speciellt problem med den sena etableringen är att den också bidrar till att kvinnor föder barn allt högre upp i åldrarna, vilket ofta medför att kvinnorna inte får så många barn som de egentligen skulle önska.

Arbetskraftsinvandring från länder utanför Europa

Nationalekonomerna är överens om att vi måste jobba mer för att nivån i välfärden ska bestå. Och med jämna mellanrum varnar politikererna för den demografiska utvecklingen. Idag befinner sig 30 procent av befolkningen i åldrarna 55–64 år utanför arbetsmarknaden. Det finns naturligtvis flera förklaringar till det. En är att många, inte minst kvinnor i vården, har blivit utslitna på grund av hårt arbete. En annan orsak till att de över 55 inte jobbar handlar om arbetsgivares och myndigheters attityder och fördomar gentemot äldre. Fast i ett eu-

ropeiskt perspektiv har Sverige fler äldre på arbetsmarknaden än andra länder.

Sedan den 15 december förra året tillåter Sverige arbetskraftsinvandring från länder utanför Europa. Tidigare var en asylansökan i stort sett enda vägen att få uppehållstillstånd. Arbetskraftsinvandring har de senaste årtiondena endast förekommit i mycket begränsad omfattning. Men på 60- och 70-talen hade Sverige en omfattande invandring av personer från bland annat Finland, Grekland och Jugoslavien som rekryterades till Sverige för att jobba.

Brist på arbetskraft och en åldrande befolkning är de främsta skälen till den nya politiken. Den har föregåtts av en hård debatt mellan regeringen å ena sidan och LO och socialdemokraterna på den andra sidan. Alla har varit överens om att tillåta arbetskraftsinvandring, oenigheten har gällt hur den ska gå till. Facket har framförallt oroats av lönedumpning medan regeringen försäkrar att förutsättningen är att de som kommer hit från andra länder ska jobba under samma villkor som de som redan är här.

Enbart invandring räddar inte välfärden

Men även om Sverige öppnat gränserna är det en orealistisk tanke att vi ska kunna lösa problemen med brist på arbetskraft genom invandring. Sedan den nya lagen om arbetskraftsinvandring trädde i kraft har 2 600 personer från utomeuropeiska länder ansökt om att få komma hit. Historiskt har nettoinvandringen till Sverige legat på en nivå runt 20 000 per år. För att hålla den så kallade försörjningskvoten kvar på dagens nivå skulle nettoinvandringen behöva mer än tiodubblas, vilket ses som en omöjlighet. Den fria rörligheten inom EU har endast lett till en marginell invandring för

Sveriges del. Förra statsministern Göran Perssons varningar om att det skulle leda till social turism om de nya medlemsländernas medborgare tilläts röra sig fritt inom EU har alltså kommit på skam.

Pensionsåldern splittrar regeringen

Pensionsåldern har genom åren varit ett hett debattämne. Regeringen är splittrad när det gäller en höjning av dagens pensionsålder som innebär pension vid 65

Nationalekonomerna är överens om att vi måste jobba mer för att nivån i välfärden ska bestå.

med rätt att arbeta till 67. Arbetsmarknadsminister Sven-Otto Littorin, M, säger bestämt nej med hänvisning till att det skulle uppfattas som en provokation av dem som har hårda och slitsamma jobb och som kanske inte ens orkar jobba till dagens pensionsålder. Han nämner också att pensionssystemet är uppbyggt så att det lönar sig att jobba så länge som möjligt. De som är över 65 år och fortsätter att arbeta har rätt till ett dubbelt så kallat jobbavdrag.

Äldreminister Maria Larsson, KD, vill däremot höja pensionsåldern till 72 år. Hon säger att det är bra för individen och för arbetslivet. Maria Larsson påminner också om att medellivslängden ökat dramatiskt, idag är den 83 för kvinnor och 79 för män, och att många äldre både kan och vill jobba efter 67.

Tema: Omsorgssektorn – maj 2009

FOTO MAGNUS FRÖDERBERG / NORDEN.ORG

Slingrekurs mod København

Hvis man ser bort fra overskrifterne og retorikken og rygklapperiet og ser nærmere på, hvad Europa faktisk byder ind med, er det tvivlsomt, om EU virkelig har fortjent al den hæder, som mange tildeler det europæiske samarbejde omkring klimaspørgsmål.

Av Leigh Phillips, EU Observer

– Endnu engang har Europa vist vejen i kraft af handling, ikke ord – ved at blive den første region i verden, der implementerer så vidtgående, juridisk bindende klima- og energimål!

Sådan sagde Europa-Kommissionens præsident Jose Manuel Barroso i foråret og lykønskede dermed sig selv og de øvrige EU-ledere, kort efter at de formelt havde vedtaget den skelsættende klima- og energipakke.

Som en del af aftalen skal Europa senest i 2020 have nedbragt sine emissioner med 20 % i forhold til 1990-niveauet og desuden have opnået en energibesparelse på 20 % – den berømte, betagende og både matematisk og sprogligt allittererende målsætning: 20–20–20. Hvis det derudover lykkes at indgå en ambitiøs, global klimaaftale med andre stormagter, der forpligter sig til tilsvarende reduktioner, vil EU sætte triumf på og øge deres målsætning fra 20 % til 30 %.

– Men vi er parate til at dele vores førerposition med andre, udtalte præsident Barroso gavmildt, og fortsatte:

– Det er tid til at tage skridtet fra en europæisk aftale til en global aftale.

Den tidligere portugisiske statsminister leverede disse kommentarer til journalister efter en arbejds morgenmad i Bruxelles med nobelpristager og formand for FN's klimapanel Rajendra Pachauri og forfatteren bag en indflydelsesrig rapport om de økonomiske konsekvenser ved global opvarmning, Nicolas Stern.

De lovpriste EU's ledere. Hr. Stern gik endda så vidt som til at påpege, at muligheden for at nå frem til en ambitiøs, global aftale i København til vinter under FN's klimatopmøde i høj grad forudsatte, at Bruxelles ikke vaklede, men fremstod som bannerfører og banede vejen for andre industrilande.

– Det er altafgørende, at EU bliver ved med at tage teten. Hvis Europa begynder at krakelere, vil det have enorme konsekvenser for de internationale forhandlinger.

Men hvis man ser bort fra overskrifterne og retorikken og rygklapperiet og ser nærmere på, hvad Europa faktisk byder ind med, er det tvivlsomt, om de virkelig har fortjent al den hæder, selvom det i høj grad er korrekt, at Bruxelles indtil videre har udvist større ambitioner end Washington, Tokyo, Canberra og Ottawa.

Miljøgrupper, udviklingsorganisationer og visse udviklingslande er ikke just overvældede.

Især sidstnævnte kan være tungen på vægtskålen, hvis der skal indgås en aftale i Danmark til december.

”Klimafinansiering” til den tredje verden er blevet et af de vigtigste samtaleemner i optakten til klimatopmødet i København. Den forventede studehandel er, at hvis EU og USA stabler tilstrækkeligt mange penge på bordet til emissionsreduktion og klimatilpasning, vil udviklingslandene til gengæld forpligte sig til en markant CO₂-reduktion på trods af, at det er industrilandene på den nordlige halvkugle, der bærer ansvaret for størstedelen af de emissioner, der er årsagen til problemet.

Der er kun få uger til topmødet, og flere lande i Vesten har endnu ikke fremlagt nogen konkrete tal – hverken hvad angår procentangivelser for CO₂-reduktion eller løfter om penge, og selvom EU har gjort begge dele, mener udviklingslandene ikke, at tallene er i nærheden af at være tilfredsstillende.

Tørke, stigende verdenshave, masseudslettelse

Alt imens den blå og gule EU-påfugl stoltserer omkring og praler af sin målsætning på 20 % og kritiserer andre for deres ringere modvirkningsplaner, ser virkeligheden sådan ud, at selv hvis samtlige industrialiserede lande vedtog en identisk målsætning, ville det stadig resultere i en temperaturstigning på tre grader.

Videnskaben mener, at en stigning på blot to grader vil føre til katastrofale klimaforandringer. Tre grader gør ikke sagen bedre. Ekspertter siger at ved en så stor stigning, vil den sydlige del af Afrika have tørke året rundt, fire milliarder mennesker vil komme til at lide under vandmangel, mange øer i Stillehavet vil blive opslugt af de stigende verdenshave, og 50 % af Jordens plante- og dyrearter vil være udrydningstruede.

Selv hvis man blev enige om 30 %, som stadig er en betinget målsætning, vil det være i underkanten af det, videnskaben kræver: For at man kan opnå en acceptabel sandsynlighed for, at den globale op-

varmning kan holdes under to grader, skal de rige lande levere en reduktion på mindst 40 %.

Men selv målsætningen på 20 % er et fantasifoster.

Omkring 50 % af den kuldioxidreduktion, der finder sted under EU's flagskib, emissionshandelssystemet (ETS), kan finde sted uden for Europa i form af såkaldt ”CO₂-neutralisering” – at man betaler andre for at lave emissionsreduktioner ved for eksempel at plante træer eller rense en køleskabsfabrik – alt imens virksomheden selv bliver ved med at forurene. Når det gælder de sektorer, der ikke er omfattet af emissionshandelssystemet, såsom emissioner i forbindelse med transport, landbrug og husstande, kan 72 % af reduktionen finde sted ved hjælp af CO₂-neutralisering.

Ifølge Joris den Blanken, en klimaspecialist fra Greenpeaces europæiske enhed, tillader EU-pakken ”så omfattende CO₂-neutralisering uden for EU, at jeg er usikker på, om der overhovedet er tale om EU-lovgivning længere.”

Og vi kan ikke engang være sikre på, at CO₂-neutraliseringen rent faktisk fører til væsentlige kuldioxidreduktioner. Ifølge Tysklands Öko-institut giver mere end 40 % af de nuværende projekter under mekanismen for bæredygtig udvikling (CDM) – Kyotoprotokollens ramme for CO₂-neutraliseringsprojekter – ingen egentlig emissionsreduktion. En undersøgelse foretaget af International Rivers giver et endnu højere tal, idet 60 % af alle projekter menes at være ”ikke-virkningsfulde” – et neutralt udtryk for ”humbug”. I starten af september blev SGS UK – verdens største kontrolorgan for denne type projekter – suspenderet af FN-inspektører, fordi de ikke var i stand til at bevise, at de overhovedet havde holdt opsyn med projekterne. Sidste år blev Det Norske Veritas – et andet kontrolorgan for CDM – suspenderet på grund af lignende forseelser.

EU-kommissionen har indrømmet, at der er betragtelige problemer forbundet med CO₂-neutralisering, men den foreslåede løsning – at tildele CO₂-kredit ud

fra sektorer og ikke fra projekt til projekt – risikerer at forværre problemet. Med den løsning, som kommissionen foretrækker, vil der være gjort en ende på miljømæssige vurderinger af de individuelle CDM-projekter, og kreditten vil i stedet blive tildelt en hvilken som helst praksis inden for en given sektor, der reducerer emissionen i sammenligning med ”business as usual”.

Data om sektoropdelte emissionstendenser kan dog være utroligt ringe og vil ofte være baseret på beregninger foretaget af de forurenende virksomheder selv.

– Sektoropdelt CO₂-neutralisering kan fungere som et incitament til, at virksomheder vil overdrive deres aktuelle emission for at gøre det nemmere at opnå en ’reduktion’ af disse oppustede tal. Dermed ville de kunne få CO₂-kredit, selvom deres emission i virkeligheden er stigende, advarer Oscar Reyes fra Carbon Trade Watch, en miljøorganisation, der overvåger EU's standpunkter vedrørende klimaforhandlinger.

Selv EU's flagskib emissionshandels-systemet er endnu engang begyndt at bli-

ve tyngt af byrden af for mange udbydere af godtgørelser og for få købere. Den økonomiske krise har været et hårdt slag mod væksten i industrien og dermed mod kuldioxidemission. Ifølge en undersøgelse der i juli måned blev publiceret i Sandbag (en kampagnegruppe med base i Storbritannien), har det betydet, at virksomheder nu har et anslået overskud på 1,6 milliarder emissionstilladelser, som de har lov til at sætte i banken og bruge på et senere tidspunkt. Det betyder, ifølge beregninger foretaget af rapportens

forfattere, at emissionshandelssystemet ”kan gøre det muligt for virksomhederne i EU at undlade at reducere deres interne emission de kommende syv år.”

Klimafinansiering

Efter at have trukket tiden i flere måneder kom EU-kommissionen den 11. september omsider med et forslag om at lægge penge på bordet til at hjælpe udviklingslande med at betale for modvirkningstiltag og miljøtilpasning.

I forbindelse med FN's klimaforhandlinger på Bali i december sidste år forpligtede EU sig til at yde økonomisk assistance, men det var først i denne måned, at Ministerrådet præsenterede specifikke tal. Det fremgår, at visse medlemslande, i særdeleshed Frankrig, Tyskland og Italien, var imod, at der skulle inkluderes specifikke tal i forslaget, mens Danmark, Holland og Storbritannien i høj grad var fortalere for, at de skulle indgå.

Paris og Berlin mener, at EU i forvejen har gjort mere end andre industrilande for at forpligte sig til bindende målsætninger om emissionsreduktioner, og at det er på høje tid, at USA, Japan og en række andre lande bidrager med noget. De mener desuden, at man – ligesom ved klassiske forhandlinger – skal hol-

de kortene tæt til ind kroppen, hvad angår ens endegyldige standpunkt, så man kan få de øvrige parter til at give mest muligt efter.

Der blev derfor indgået et kompromis, og i en meddelelse fra Ministerrådet lyder det, at EU-landene i 2020 årligt vil bidrage med 2–15 mia. euro, forudsat at der indgås en ambitiøs klimaaftale ved de internationale klimaforhandlinger i København i december – et beløb, som præsident Barroso beskriver som ”potentielt betydningsfuldt, ambitiøst og rimeligt.”

Ifølge skøn fra det civile samfund vil udviklingslandene i 2020 sandsynligvis stå over for en årlig udgift i perioden 2013–2017 på cirka 110 mia. euro til at modvirke deres emission af drivhusgasser og til at tilpasse sig konsekvenserne af klimaforandringerne. Kommissionen har selv angivet et prisskilt på 100 mia. euro.

Kommissionen anfører, at den internationale offentlige finansiering af dette fra såvel industrilande som fra vækstøkonomier som Kina, Indien og Brasilien bør løbe op i cirka 22–50 milliarder euro om året ud over de midler, der vil blive tilføjet fra fremtidens globale CO₂-marked – som Bruxelles mener, vil indbringe 38 mia. euro årligt – og fra de fattige landes egne budgetter. Ministerrådet er af den holdning, at alle med undtagelse af de allerfattigste lande skal bidrage til finansieringen.

Men miljøorganisationer og udviklings-NGO'er anfører, at EU er nødt til at bidrage med mindst 40 mia. euro om året, og de er desuden bekymrede for, at det foreslåede beløb er så lille, at det mere eller mindre vil få forhandlingerne til at kuldsejle.

Og den 3. september, med en bredsiddet rettet mod det gode skib EU Klimabannerfører og de øvrige vestlige stormagter, truede de afrikanske lande med at udvandre fra forhandlingerne i december, medmindre de rige lande årligt afsætter 0,5 % af deres BNP (anslået til cirka 300

mia. dollars) til klimatiltag i udviklingslandene, hvoraf størstedelen skal komme fra den offentlige sektor.

– EU forsøger at slippe af sted med at lægge drikkepenge i stedet for at betale deres del af regningen for at beskytte klodens klima, udtalte Joris den Blanken, Greenpeaces talsmand i EU-klimaspørgsmål.

Budgetballade

Kommissionen har dog foreslået noget, de kalder ”straks-finansiering” i et forsøg på at styrke tilliden. Hermed vil finansiering i størrelsesordenen 5–7 mia. euro om året blive stillet til rådighed stort set med det samme, allerede inden forpligtelsesperioden for klimatopmødet i København begynder, til de fattige landes mest presserende tilpasningsbehov.

De europæiske lande afholder sig fra et mere gavmildt tilbud og fokuserer i stedet på budgetmidler til de mindst udviklede lande, og det skyldes ikke kun deres halvtomme statskasser. De er ikke interesserede i at forære penge til Kina eller Indien, som i forvejen er ved at være på omgangshøjde med de vestlige økonomier, blot for at se disse lande blive konkurrencedygtige inden for udviklingen af nye, grønne teknologier.

Spørgsmålet om klimafinansiering har også fremprovokeret en klassisk EU-budgetballade, hvor Polen, som bakked op af en række andre østlande, anfører, at de ikke har de samme muligheder for at betale som de rigere medlemslande, og derfor vil de have de 27 lande til at indgå en aftale om, hvordan den økonomiske byrde skal fordeles blandt dem, inden man forpligter sig til noget.

Østlandene tilslutter sig dermed en model baseret på det enkelte lands evne til at betale. Frankrig har atomkraft og dermed en lavemissionsenergisektor, hvorfor de er tilhængere af en beregning baseret på historiske emissioner, og Tyskland, den største økonomi i EU og et af de lande med størst emission, bryder sig ikke om nogen af modellerne og hælder mere til frie markeds kræfter snarere end offentlig finansiering.

Og industrilandenenes hovedpine med at blive enige om beløbets størrelse bliver ikke just mindre, når de skal finde ud af, hvordan midlerne skal fordeles. Ifølge en udmelding fra franske og britiske finansteam, samt Kommissionens eget forslag, vedrørende administrationen af midlerne, vil de blive uddelt via eksisterende finansielle institutioner såsom Verdensbanken og andre bilaterale kanaler.

Udviklingslandene ønsker dog, at midlerne skal distribueres via en ny struktur under FN, da de kvier sig ved de ofte byrdefulde betingelser, som den type organer ofte stiller i forbindelse med tilskud og lån, og de ønsker ikke at skulle gå tiggergang til dem for at få adgang til penge, som de mener, de er i deres gode ret til at få.

De fattigere lande er desuden rasende over, at det ser ud, som om EU har tænkt sig at betragte klimafinansieringen som en del af den udviklingsbistand, som de allerede har forpligtet sig til. Storbritannien, Danmark og Holland har plæderet for, at midlerne skal gives som et til-læg til eksisterende bistand, og Stavros Dimas, EU's miljøkommissær, har også givet udtryk for, at han ønskede økonomiske forpligtelser ud over udviklings-samarbejdets målsætning om bistand, men de lader til at være i undertal.

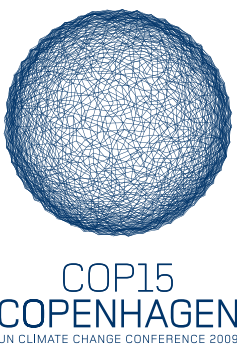
Udviklingsorganisationerne stiller derfor med en vis bitterhed spørgsmålet om, hvilke skoler eller sundhedsklinikker i landdistrikter, der ikke vil blive opført, fordi landene i stedet må bygge dæmninger eller udvikle mere tørkoresistente afgrøder.

Hele vejen mod København, fra emissionsreduktioner til penge til administration, har EU langt fra været i førersædet, men er derimod gang på gang skredet ud eller kørt direkte i grøften.

I september advarede Bruxelles om, at FN-forhandlingerne var ”faretruende tæt på at gå i hårdknude”. Når man ser på det blodfattige tilbud, de har smidt på bordet, burde det ikke komme bag på dem.

Översatt av Martin Mathiasen

Tema: Klimakrisen – september 2009

Innovation og forskning i Norden

I forbindelse med det nummer af Analys Norden, der udkom lige op til det nordiske globaliseringsforum på Island sidst i februar, bad vi NordForsk og Nordisk InnovationsCenter (NICe) komme med en kort introduktion til deres arbejdsfelt.

Af Lisa Ekli og Rune Thele, NordForsk og Melita Hasle og Jørgen Bang Andersen, Nordisk InnovationsCenter

En stor del af det officielle nordiske samarbejde foregår via en række nordiske institutioner, placeret rundt omkring i de forskellige medlemslande.

To af disse, Nordisk InnovationsCenter (NICe) og NordForsk, spiller en særlig vigtig rolle i forhold til det arbejde Nordisk Ministerråd har igangsat omkring globaliseringen og dens udfordringer for de nordiske lande.

I forbindelse med det nummer af Analys Norden, der udkom lige op til det nordiske globaliseringsforum på Island sidst i februar, bad vi derfor disse to institutioner komme med en kort introduktion til deres arbejdsfelt.

Forskning – en nøkkel til videre vækst

Forskning og kunnskapsutvikling er prioriterte satsingsområder for alle de nordiske landene. Våre forskningsinvesteringer sett under ett ligger godt over det europeiske gennemsnittet, og toppes av Sverige og Finland som allerede over-

går EUs målsetting om å benytte tre prosent av BNP til forskning og utvikling innen 2010.

I verdenssammenheng er våre nordiske land imidlertid ofte for små til å gjøre seg synlige på forskningsfeltet. I takt med globaliseringen ser vi at samarbeid på tvers av landegrensar blir stadig viktigere.

Nordisk samarbeid er ikke et mål i seg selv, men et middel for å møte den økende internasjonaliseringen av forskningen.

re. De nordiske landene har mange likheter, og det er derfor naturlig å søke sammen for å finne felles løsninger.

– Nordisk samarbeid er ikke et mål i seg selv, men et middel for å møte den økende internasjonaliseringen av forsk-

ningen, sier styreleder i NordForsk, Kari Kveseth.

Ved å bygge på nasjonale initiativ, i samarbeid med nasjonale aktører som blant annet forskningsrådene, kan vi bruke eksisterende ressurser på en mer effektiv måte. Når nordiske forskere og universiteter samarbeider skapes kritisk masse, og dermed også bedre vilkår for forskning med høy kvalitet. Dette vil i sin tur øke vår gjennomslagskraft og synlighet.

Globale muligheter

Vi står i dag overfor en rekke utfordringer på den globale arena. I denne vanskelige situasjonen har vi imidlertid også en gylden mulighet til å snu oss og fokusere på de *mulighetene* som åpner seg.

De nordiske landene har lange tradisjoner for å våge å satse på forskning også under vanskelige forhold. Nå er dette viktigere enn noensinne. Slik kan vi legge grunnlaget for videre økonomisk vekst og konkurransekraft, både for de enkelte nordiske landene og for Norden som region.

Både den frie, forskerstyrte forskningen og den strategiske forskningen, som

mer direkte tar sikte på å løse samfunnsmessige problemer, er grunnleggende for å videreutvikle et kunnskapssamfunn.

I dagens situasjon fremstår miljø, energi og klima som klare innsatsområder, et fokus vi finner igjen i en lang rekke stimulerings tiltak både på verdensbasis generelt og i de nordiske land spesielt. USAs

I de nordiske landene er man også i gang med å endre kurs. Som respons på globaliseringen arbeides det aktivt med åpen innovasjon.

stimuleringsplan vektlegger forskning på alternative energiformer og en mer miljøvennlig utvikling som en vei til økt økonomisk vekst og sysselsetting.

På samme vis har også den norske tiltakspakken et sterkt forsknings- og miljøfokus. Den norske regjeringen vil blant annet styrke klimaforskningen med 75 millioner norske kroner særlig rettet mot off-shore vindkraft, i tillegg til 120 millioner til forskning på karbonfangst og -lagring. Den svenske forskningsproposisjonen fra 2008 gir i sin tur et løft til forskning og innovasjon på fem milliarder svenske kroner i perioden 2009–2012.

Med dette sterke fokuset har vi i Norden muligheten til å satse sterkt i fellesskap.

Høsten 2008 gikk de nordiske landene sammen om den største nordiske forsknings- og innovasjonssatsingen noensinne, det nordiske Toppforskningsinitiativet. Med fokus på klima, energi og miljø er dette en felles nordisk plattform for å møte fremtidens utfordringer.

Satsingen skal fremme forskning og innovasjon av høy internasjonal kvalitet i tett samarbeid med næringslivet, slik at man sikrer at resultatene blir anvendt i praksis. På denne måten har Norden som målsetting å være en foregangsregion i klimaarbeidet – ved hjelp av samarbeid over grensene.

Nye tider krever nye strategier for nordisk innovasjonsarbeid

FNs generalsekretær Ban Ki-Moon lanserte i oktober i fjor The Green Economy Initiative, senere kalt "Green New Deal". Han manet med dette alle verdens ledere til å stimulere den globale økonomien ut av den nedgangsperioden den nå er inne i ved hjelp av motkonjunkturtiltak som støtter fornybar energi.

Det internasjonale energibyrået (IEA) har erklært at "det trengs en global revolusjon i vår energiforsyning og vårt energibruk". Dette er bakteppet når våre egne nordiske statsministre møtes til globaliseringsforum på Island.

Norden har gode forutsetninger i form av et stort tilfang av fornybare energiresurser, og vi burde således ha mye å tilby verden. Likevel er det ikke slik at Norden er ledende hva gjelder å utvikle og ta i bruk ny miljøteknologi.

Innovasjonsrådgivere ved Nordisk InnovationsCenter (NICe) mener at en større nordisk satsing der man arbeider helhetlig med innovasjon, ut fra brukernes behov, kan være nøkkelen til bærekraftig vekst og nye grønne virksomheter i Norden.

NICe har derfor forhåpninger om at "Toppforskningsinitiativet" som presenteres på globaliseringsforumet, vil skape en plattform som engasjerer nordisk næringsliv til å arbeide helhetlig med innovasjon på et nordisk nivå.

Ny demokratisk innovasjon

Den klassiske forståelsen av innovasjon som en del av forskningsprosessen passet godt inn i det industrielle samfunnet. I dagens globale nettverksøkonomi måles ikke vekst og velferd primært i handel med fysiske produkter.

Evnen til å introdusere nye servicekonsepter og opplevelser og evnen til å tiltrekke seg de beste kompetansemiljøene globalt er minst like viktig.

Innovasjon er i dag blitt langt mer demokratisk. Demokratisk i den forstand at innovasjon ikke har sitt primære utspring i forskning, men heller tar utgangspunkt i brukernes behov. Brukere kan i denne sammenheng være pasienter på offentlige sykehus, forbrukere eller små bedrifter i en verdikjede.

Forskning er blitt en blant flere kilder til innovasjon. Denne utviklingen fremkommer også i EUs forsknings- og innovasjonsundersøkelser som er utført blant over 250.000 europeiske virksomheter.

Her peker mindre enn 15 prosent på forskning som viktigste kilde til innovasjon. OECD og internasjonale undersøkelser utført av IBM, BOOZ, Allen Hamilton, med flere, konkluderer med det samme.

Utviklingen har ført til at land som USA og Storbritannia og organisasjoner som EU og OECD, arbeider med nye programmer for innovasjon.

I de nordiske landene er man også i gang med å endre kurs. Som respons på globaliseringen arbeides det aktivt med åpen innovasjon i Nordisk InnovationsCenter.

Ernst & Young har nylig gitt ut sin undersøkelse "2008 European Attractiveness Survey". Her fremkommer det at Sverige er det eneste av de nordiske landene, som 834 globale beslutningstakere anser å være blant verdens ti mest dynamiske land innenfor innovasjon og utdanning. Det bør være et tankekors for våre nordiske statsministre.

De globale vinnerne, det være seg regioner, land og virksomheter i det 21. århundre blir med stor sannsynlighet de som evner å organisere sitt arbeid med innovasjon slik at det faktisk svarer på de utfordringene som brukerne og samfunnet har, og kommer raskt opp med praktiske løsninger som lar seg implementere.

Dette er særlig avgjørende for de nordiske landene fordi evnen til innovasjon og nyskaping får direkte innflytelse på videreføringen av den nordiske velferdsmodellen.

Tema: Globalisering – februar 2009.

FOTO JOHANNES JANSSEN/NORDEN.ORG

Från farlig välståndsklyfta till möjligheternas gräns

Social, ekonomisk och politisk stabilitet. Det var de grunder som Finlands när-områdespolitik gestaltades kring på 1990-talet. Då utgjorde gränsen mellan Finland och Ryssland den längsta och djupaste välståndsklyftan i Europa och det fanns en rädsla för att instabilitet av olika slag skulle spridas till Finland från öst.

Det påbörjade närområdessamarbetet hade som mål att främja utvecklingen i de gränsnära områdena i Ryssland och att få dem med i EU:s gränsöverskridande samarbete. Verksamheten sträckte sig även till Baltikum, i synnerhet till det närliggande Estland, där levnadsstandarden var betydligt lägre än i Finland.

Situationen är i dag en helt annan. Finlands strävanden i nordvästra Ryssland går framför allt ut på att stärka den egna ekonomin. Allt tal om välståndsklyfta är i praktiken som bortblåst.

I princip var det ju precis det som var avsikten med närområdessamarbetet. Trots att det i Ryssland fortfarande finns ekonomiska, sociala och miljörelaterade problem så är det länge sedan man har kunnat tala om en överhängande kris. Och det är ett resultat av en allmän uppgång i den ryska ekonomin, inte av Finlands åtgärder.

Men programmet för närområdessamarbete finns fortfarande. Det finansieras med dryga 20 miljoner euro. Per definition är dess mål "att främja hållbar ekonomisk och samhällslig utveckling i Murmanskregionen, Karelska republiken, S:t Petersburgs- och Leningradsregionerna samt att stärka och utveckla växelverkan mellan finländska och ryska myndigheter, företag och medborgare".

Då och då spekuleras det kring huruvida Finland numera behöver finansiera den här typen av program i Ryssland, som hör till G8-klubben för de rika industri-länderna. Närområdessamarbetet har ändå aktivt hållits vid liv eftersom det binder de regionala och lokala myndigheterna till ett samarbete över gränsen och går också i övrigt in på sådana områden som medför en tydlig fördel också för Finland, som t.ex. Säkerheten i kärnkraftverk. För de baltiska ländernas del upphörde denna typ av närområdesverksamhet i och med deras EU-medlemskap.

Också på ryskt håll går det mesta av den gränsöverskridande verksamheten framåt av egen tyngd. Umgänget mellan S:t Petersburg och Finland är mycket intensivt. På huvudgatan Nevski Prospekt hörs finska talas titt som tätt, och shoppingturisterna från S:t Petersburg har hållit liv i affärerna i sydöstra Finland trots den ekonomiska krisen. Under de närmaste åren kommer en ny och snabb tåg-förbindelse att öppnas mellan Helsingfors och S:t Petersburg, vilket ytterligare underlättar resandet.

Kontakterna till Ryssland varierar enligt region. Metropolen S:t Petersburg är ett kapitel för sig. En speciell och annorlunda relation har finländarna till de områden i Karelen som man efter kriget tvingades avstå till Sovjetunionen. Tusentals finländare med rötter i Karelen besöker området varje år.

Sedan har vi den del av ryska Karelen som aldrig har hört till Finland men som ändå är knuten till olika skeden i Finlands historia. I finländarnas nuvarande kontakter till Karelska republiken har man mest koncentrerat sig på att upprätthålla och stimulera den finsk- och karelskspråkiga kulturen i området.

Finland söker fotfäste i Murmansk-entreprenader

Längre uppe i norr och längre borta från gränsen har olika program och myndighetskontakter fortfarande en stor betydelse. På senare tid har de koncentrerats närmast till Murmanskområdet. Kontakterna har aktivt upprätthållits också med Archangelsk och republiken Komi men tyngdpunkten ligger i Murmansk.

Finland har nämligen ingen special-satsning i norr som kunde jämföras med Norges "High North"-politik. Däremot har man allt mer medvetet börjat främja Finlands egna ekonomiska intressen i nordvästra Ryssland.

I Murmanskkregionen planeras nu enorma infrastrukturprojekt, som är kopplade till en eventuell utbyggnad av Sjtokman-gasfältet och byggandet av en trafikcentral. Som vanligt i Ryssland har vägen från planering till verklighet varit lång för dessa jätteprojekt, men den här gången har Finland försökt komma med på ett hörn. När snövitfältet byggdes i Norge

hann finländarna inte med. Nu har man försökt ta lärdom av misstaget. Framför allt metallindustrin i norra Finland har byggt underleveransnätverk och även de ministrar som ansvarar för utrikes-handel och trafik har försökt skapa kontakter i Murmanskkregionen. Finlands närvaro i staden kommer också att utökas ytterligare.

Ett stort praktiskt problem är de urusla trafikförbindelserna. Avstånden längs landsvägarna i norr är långa och på den ryska sidan är vägarna i dåligt skick. Nya tågförbindelser mellan norra Finland och Ryssland har det talats om redan länge. På pappret har man ritat imponerande korridorer, men i praktiken är inget förverkligat. Några flygförbindelser från Finland till Murmansk finns det inte heller.

Det arktiska samarbetet går över huvudet på Finland

I princip är Barentssamarbetet ett multilateralt samarbete mellan fyra stater och deras nordliga områden. Ur Finlands synvinkel har det ändå oftast visat sig vara en bilateral verksamhet mellan Norge, som har mest resurser till förfogande, och Ryssland. I gengäld har också Finland strävat efter att främja sina bilaterala ekonomiska relationer med Ryssland uppe i norr.

Situationen är i dag en helt annan. Finlands strävanden i nordvästra Ryssland går framför allt ut på att stärka den egna ekonomin. Allt tal om välståndsklyfta är i praktiken som bortblåst.

Statsminister Matti Vanhanen höll i november 2008 ett linjetal om Finlands målsättningar i de nordliga områdena på en konferens om framtiden i barentsregionen. I sitt tal lyfte han fram klimatförändringen, ursprungsbefolkningen, sjöfart, turism, infrastruktur, forskning, trafik och logistik samt behovet av ett gränsöverskridande samarbete. Han noterade alltså hur det ligger till men kom egentligen inte med något nytt finländskt initiativ.

Utrikesminister Alexander Stubb förväntas i slutet av september i Rovaniemi hålla ett linjetal om politiken gällande de

AV MARKKU HEIKKILÄ

arktiska områdena.

I Arktiska rådet har Finlands aktivitet begränsats av att rådets uppmärksamhet på den senaste tiden har legat främst på de arktiska havsområdena. Det har talats om klimatförändring och smältande glaciärer, utnyttjandet av naturresurser och frågor om besittning av områdena. Eftersom Finland saknar havsgräns i norr har landet stått vid sidan om i dessa frågor. Det var också ett bakslag för Finland att Europeiska unionen inte godkändes som observatör på Arktiska rådets möte i Tromsø i april.

Trafik i den nordliga dimensionen

På tröskeln till 1990-talet tog Finland ett initiativ om att inleda ett internationellt samarbete kring miljön i de arktiska om-

rådena, vilket senare ledde till att Arktiska rådet bildades.

Barentssamarbetet var från början en norsk idé, men Finland var aktivt med om att starta upp det. Europeiska unionens nordliga dimension var sedan ett initiativ som togs i slutet av 1990-talet av Finlands dåvarande statsminister Paavo Lipponen.

Finland lyckades föra in den nordliga dimensionen som en del av EU:s strukturer, men någon huvudriktning blev den aldrig. Den nordliga dimensionen fick dock nytt liv igen under Finlands EU-ord-

förändeskap år 2006 och nu är det aktuellt med uppstart för det redan långt förberedda partnerskapet för trafik och logistik samt för det något nyare kulturpartnerskapet.

Vilket område som hör till den nordliga dimensionen har aldrig avgränsats geografiskt, men tyngdpunkten för de praktiska åtgärderna har legat på Östersjöområdet. I och med miljöpartnerskapet blev ett av flaggskeppen avloppsreningsverket i S:t Petersburg, som för sin del har minskat belastningen på det förorenade Östersjön.

Olika inställning i gasrörsfrågan

Det mest aktuella i Östersjösammanhang är det rysk-tyska NordStream-gasröret, som också f.d. statsminister Paavo Lipponen har lobbats för. Miljötillstånden för gasröret ligger som bäst för behandling. Vissa miljökrav kommer att ställas men de kommer knappast att utgöra något avgörande hinder för byggande av röret.

Ledarna i Finland har upprepade gånger meddelat att detta för Finlands del är fråga om ett miljöbeslut, det är alltså inte en politisk, ekonomisk eller säkerhetsrelaterad fråga. I det avseendet avviker Finlands syn väsentligt från Estlands och Sveriges inställning till frågan.

I det stora hela är relationerna mellan Finland och Estland numera mycket intensiva och nära. Välståndsklyftan och visumansökningarna har förpassats till historien. Den språkliga och kulturella kontakten och huvudstädernas rent geografiska närhet till varandra innebär att Estland nu är det grannland som ligger närmast i finländarnas vardag (förutom i norr), vilket med tiden kan ha bäring på uppfattningen om finlands nordiska identitet. De övriga baltiska länderna, Lettland och framför allt Litauen, ter sig däremot på ett mentalt plan mycket mer främmande för Finland.

Översatt av Annica Törmä

Tema: Nabolande – august 2009

De nordiske lande har klaret sig forbløffende godt i den globale kappestrid. Nu venter svære udfordringer i form af det økonomiske tilbageslag og en demografi, som betyder, at store ældreargange snart forlader arbejdsmarkedet og sætter velfærden under pres. Investeringer i forskning og grøn teknologi skal øge Nordens konkurrencekraft.

Nordiske vindere i farligt terræn

AF THOMAS LARSEN

Når de nordiske lande frem til 2013 investerer 480 millioner svenske kroner i fælles klima-, energi- og miljøforskning, er det et af mange tegn på den kamp om velstand og vækst, som verdens lande udkæmper globalt.

Derudover viser investeringerne, at klimadagsordenen er blevet konkret og kontant. Kloden rundt investeres der målrettet i energieffektivitet og grøn teknologi, som ifølge eksperter vil udvikle sig til et potent forretningsområde.

I Danmark har investeringerne i grøn teknologi og håndteringen af klimadagsordenen fået en særlig dimension, eftersom statsminister Anders Fogh Rasmussen i december står som vært ved FN-klimatopmødet i København.

Her skal verdens lande forsøge at enes om en ny ambitiøs klimaaftale.

Frem til klimatopmødet vil statsministeren være i gang med intense rejse- og mødeaktiviteter for at danne sig et præcist indtryk af landenes synspunkter og afsøge muligheder for at opnå et kompromis.

Endnu er chancerne for at nå et resultat i København ikke blevet undermineret af det alvorlige tilbageslag i den globale økonomi. For kort tid siden forudså internationale iagttagere ellers, at den økonomiske krise ville skubbe klimadagsordenen i baggrunden. Deres vurdering var, at politiske ledere ville foku-

sere ensidigt på økonomi, jobskabelse og beskyttelse af nationale industrier – og så gemme støtten til en klimaaftale og investeringerne i grøn teknologi til en anden god gang, når økonomien atter var kommet i god gænge.

Skifte i USA

Det interessante er imidlertid, at netop investeringer i grøn teknologi er tænkt ind i en række af de hjælpepakker, som er sat i gang for at sparke gang i de kriseramte økonomier. Det er sket i Kina, i Europa og i USA anført af præsident Barack Obama, hvis engagement i klimadagsordenen har været tydelig fra første dag i Det Hvide Hus.

Barack Obama har gjort det klart, at han mener, at investeringer i nye bæredygtige teknologier vil kunne bane vejen for et enormt forretningsområde, og han taler om potentialet i en ”New Energy Economy”, hvor han vil placere USA som en afgørende faktor. Præsidenten har lagt op til markante skift i den amerikanske klima- og miljøpolitik, og han har – i modsætning til forgængeren George W. Bush – annonceret, at han vil arbejde for en ny klimaaftale.

Fra den nye Obama-administration lyder det, at der ikke er modsætninger mellem kampen for et bedre klima og bestræbelserne på at sparke økonomien i gang. En mere effektiv udnyttelse af energien og opfindelsen af renere teknologier ses tværtimod som afsæt for en vigtig del af fremtidens vækstøkonomi, og blandt Barack Obamas nye rådgivere på dette felt, er man ganske klar over, at især USA kan spare ufattelige milliardbeløb via en mere effektiv og ansvarlig energiudnyttelse.

Den danske klima- og energiminister Connie Hedegaard, som arbejder side om side med Anders Fogh Rasmussen i forberedelsen af klimatopmødet i Kø-

benhavn, har overordnet sammenfattet holdningsskiftet på den måde, at flere og flere politiske ledere verden over er begyndt at forstå, at klimadagsordenen ikke handler om afsavn. Den skaber også muligheder, og den kan blive en motor bag udviklingen af ny vækst.

Investeringer og reformer

Samme rationale findes bag vedtagelsen af den fælles nordiske investeringspakke i klima-, energi- og miljøforskning.

Investeringerne skal resultere i løsninger, som skal være med til at afbøde truslerne fra klimaforandringerne, og derudover skal investeringerne åbne for nye erhvervsmuligheder.

Målsætningen er, at de nordiske lande skal kunne fastholde og udbygge en førerposition indenfor miljøteknologi og klimaforskning.

Hvorvidt investeringerne vil resultere

former, hvis den nordiske velfærdsmodel skal komme igennem krisen.

Skattereform i Danmark

I Danmark slår den globale krise igen på et tidspunkt, hvor de store ældreargange snart forlader arbejdsmarkedet og efterlader en række svære udfordringer for dansk økonomi.

Dels vil de mange ældre lægge et hårdere pres på sygehusvæsenet og ældreplejen, og dels forlader de arbejdsmarkedet i så store tal, at der ikke står nok unge parat til at udfylde deres pladser. Konsekvensen bliver, at finansieringen af fremtidens velfærd kommer under pres. Uden reformer vil de offentlige budgetter gå i minus. Udgifterne vil ganske enkelt løbe fra indtægterne.

Ud over at skulle håndtere klimatopmødet i 2009 står Anders Fogh Rasmussen og hans VK-regering derfor overfor

Kloden rundt investeres der målrettet i energieffektivitet og grøn teknologi, som ifølge eksperter vil udvikle sig til et potent forretningsområde.

re i det udbytte, som alle håber på, kan kun fremtiden vise. Konkurrencen er benhård, og i en lang række lande kanaliseres betragtelige forskningsmidler allerede i samme retning. I den forstand rækker en fælles investeringspakke på knap en halv milliard kroner ikke langt.

Dernæst står det klart, at selv ikke det stærkeste nordiske brohoved i grøn teknologi vil være nok til at ruste landene til de stød, som rettes mod de nordiske økonomier på grund af krisen.

Parallelt med investeringerne i forskning og innovation på kerneområder som energieffektivitet og nye grønne teknologier skal der derfor gennemføres re-

former, som alle håber på, kan kun fremtiden vise.

Første punkt på dagsordenen er en skattereform, som skal sænke skatten på arbejde markant og øge afgifterne på forurening. Målet er at gøre det mere attraktivt for danskerne at arbejde mere, så arbejdsudbuddet kan udvides.

I forhold til regeringens økonomiske strategi – den såkaldte 2015-plan – er det nødvendigt at øge danskernes samlede arbejdsindsats, så de offentlige finanser styrkes med 14 mia. kr. om året. Ellers hænger finanspolitikken ikke sammen fremover.

En særlig arbejdsmarkedskommission nedsat af regeringen fremsatte i sep-

tember 2008 forslag til, hvordan målet kunne opnås – blandt andet ved at gennemføre en kortere dagpengeperiode, fremrykke aktivering af ledige og øge efterlønsalderen.

Forslagene blev forkastet af politikerne, hvilket selvfølgelig kun har skærpet de økonomiske krav til en skattereform. En løsning kan være skatteomlægninger, der netop nedsætter skatten på arbejde, men øger beskatningen på forurening via grønne afgifter. En finansieret skatteomlægning, som øger arbejdsudbuddet, vil desuden have den sidegevinst, at der bliver mere indkomst at betale skat af. Tilbage står dog, at det er urealistisk, at en skattereform kan løse finansieringsproblemet på 14 mia. kr. årligt.

Derfor venter ubehagelige og upopulære beslutninger fortsat på politikerne, som næppe slipper for at skulle ændre dagpenge og efterløn på et senere tidspunkt.

I første omgang vil politikernes fokus dog være rettet mod vækst- og hjælpepakker – det vil sige redningsplanerne for finanssektoren, planer for skattelettelser og fremrykning af offentlige investeringer. Alt sammen for at holde gang i økonomien.

De forskellige hjælpepakker og planer skal dog skrues sammen så klogt, at de ikke resulterer i en permanent belastning af økonomien, for sker det, vil det kun gøre økonomierne mere sårbare.

Midt i dette komplicerede arbejde har satsningen på grøn teknologi fået en mere central plads – men konkurrencen på området bliver benhård internationalt, og investeringerne rummer ikke en mirakelløsning for de nordiske velfærdsøkonomier, som står over for store udfordringer i de kommende år.

Tema: Globalisering – februar 2009.

Vill du prenumerera på Analys Norden?

Det kan du göra kostnadsfritt genom att anmäla dig på www.norden.org

Du kan även kontakta Analys Nordens redaktör: Michael Funch mifu@norden.org +45 2171 7143